

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

LIUDVIKA PRANCKIENĖ
INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS TEISĖS STUDIJŲ PROGRAMA

ATSTOVAVIMAS ŠEIMINIUOSE TEISINIUOSE SANTYKIUOSE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Dr. Inga Kudinavičiūtė –
Michailovienė

Vilnius, 2006

Turinys

Įvadas.....	2
1. Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose samprata, ypatumai bei skirtumai nuo kitų atstovavimo rūšių.....	6
2. Leidimo sudaryti sandorius ir įgaliojimo tvarkyti turtą teisinis santykis.....	13
3. Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose šalių teisės ir pareigos bei pagrindiniai veiklos principai.....	18
4. Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose rūšys.....	24
4.1 Nepilnamečių vaikų įstatyminis atstovavimas.....	24
4.2 Sutuoktinių tarpusavio atstovavimas pagal įgaliojimą.....	34
4.2.1 Įgaliojimas atlikti veiksmus, susijusius su bendrąją jungtine nuosavybe.....	34
4.2.2 Įgaliojimas atlikti veiksmus, susijusius su asmenine vieno iš sutuoktinių nuosavybe.....	42
5. Veikimo, viršijant suteiktus įgaliojimus ar pažeidžiant atstovaujamojo interesus, teisinės pasekmės.....	45
Išvados.....	52
Literatūra.....	54
Santrauka.....	58
Summary	59

IVADAS

Šeiminių teisinių santykių specifika, atsižvelgiant į šių santykių subjektų išskirtinę padėtį, ypatingai glaudų ryšį tarp turtinių ir asmeninių šeimos santykių, šeimos kaip socialinio junginio išskirtines funkcijas, nulemia ir šių santykių reikšmingumą ir kartu įstatymų leidėjo pareigą taip reglamentuoti atstovavimo šeiminius teisinius santykius, kad nebūtų pažeistos pagrindinės šeimos funkcijos, o civilinėje apyvartoje dalyvaujantys subjektai galėtų laisvai ir veiksmingai naudotis savo teisėmis ir įgyvendinti savo pareigas.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Atkūrus nepriklausomybę, šeimos teisinių santykių reguliavimo srityje ilgą laiką Santuokos ir šeimos kodeksas buvo pagrindinis šeiminių teisinių santykių reguliavimo šaltinis. Ir tik 2001 m. įsigaliojus kodifikuotam teisės aktui, t.y. Lietuvos Respublikos civiliniam kodeksui¹ (toliau tekste – CK) buvo baigta civilinės teisės reforma, sukurta vieninga civilinius teisinius santykius reglamentuojanti bazė. Pagrindiniu šeimos teisės šaltiniu tapo CK trečioji knyga „Šeimos teisė“, kuri reglamentuoja eilę šeimos ir šeiminių teisinių santykių, tame tarpe ir atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose pagrindinius aspektus. Neabejotinai, teisinio reglamentavimo pokyčiai lėmė ir kai kuriuos atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose reguliavimo pasikeitimus. Dėl šios priežasties pastaruoju metu dar tik formuojasi teisminė praktika, taikant ir aiškinant atskiras teisės normas, nerimsta diskusijos dėl atskirų nuostatų interpretavimo, ypatingai daug tiek teoretikų, tiek praktikų dėmesio susilaukia ir sutuoktinių tarpusavio atstovavimas bendrosios jungtinės nuosavybės atžvilgiu, vaikų, kaip savarankiškų teisės subjektų, turtinių teisių atstovavimas.

Iki šiol mokslinėse publikacijose tik fragmentiškai buvo nagrinėjami atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose aspektai, paprastai neatskirtai aptariami atskiruose moksliniuose darbuose, nagrinėjant įstatyminį sutuoktinių turto teisinį režimą, šio turto valdymą, naudojimą ir disponavimą juo, ar nagrinėjant vaikų turtinio subjekcinio savarankiškumo klausimus, atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose klausimų išskirtiniam nagrinėjimui iki šiol nebuvo skirtas teisės doktrinos specialistų dėmesys.

Darbo objektas. Pagrindinis darbo objektas yra atstovavimo teisiniai santykiai, susiklostantys tarp šeiminių teisinių santykių subjektų, šių santykių išskirtinumo apraiškos teisės praktikoje ir teisės doktrinoje, šio teisinio santykio reglamentavimo ir taikymo konkretūs pavyzdžiai bei vieta bendrojoje civilinės teisės sistemoje ir kartu ryšys su bendroju civiliniu atstovavimo institutu. Nors pagrindinis darbo objektas yra būtent atstovavimo santykiai, suklostantys tarp šeiminių teisinių santykių subjektų, darbe dalinai bus nagrinėjami ir kai kurie turtinių ir asmeninių šeimos santykių aspektai, kiek jie reikšmingi išskiriant atstovavimo santykių specifika.

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495.

Darbo dalykas. Suprantama, jog paties nagrinėjimo dalyką tam tikra prasme apsprendžia ir pasirinkta darbo struktūra, pradedant atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose sampratos atskleidimu, šių santykių ypatumų ir tikslų identifikavimu, kas sudaro daugiau teorinę darbo dalį. Darbe taip pat analizuojamas ir atskirų juridinių faktų (leidimo ir įgaliojimo) teisinių pasekmių skirtingumas, leidžiantis tinkamai įvertinti tuos aspektus, kurie reikšmingi šio išskirtinio atstovavimo teisiniams santykiams. Pagrindinis darbo analizės dalykas - atstovaujamojo ir atstovo veiklos principų, pagrindinių teisių ir pareigų svarba, jų praktinio įgyvendinimo klausimai, atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose rūšys ir jų įtvirtinimo teisiniame reglamentavime ir taikymo teisminėje praktikoje aspektai. Atskirai darbe bus aptariamos ir teisinės pasekmės, išskiriant pagal skirtingas atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose rūšis, kai pažeidžiami bendrieji atstovavimo veiklos principai bei specifiniai šeimos kaip socialinio vieneto interesai, įskaitant ir ypatingai reikšmingus nepilnamečių vaikų interesus.

Darbo tikslas. Pagrindinis šio darbo tikslas – ne tik teoriniu, bet ir praktiniu aspektu išanalizuoti atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose institutą Lietuvoje, išskirti jo specifiką ir apibendrintai pateikti šių santykių subjektų veiklos ribas bei principus, įvertinant teisinio reglamentavimo pasikeitimo aspektus bei suformuluojant pagrįstą savarankiška analize nuomonę apie šių santykių reikšmingumą bendrajai civilinei apyvartai, kartu išskiriant pagrindines tiek teisines, tiek socialines pasekmes, galinčias atsirasti pažeidus atstovaujamojo intereso turinį.

Tyrimo uždaviniai. Iškeltam tikslui pasiekti formuluojami šie uždaviniai:

1. suformuoti bendrąją atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose sąvoką;
2. atskleisti, kokie papildomi įstatymo leidėjo įpareigojimai yra taikomi, reglamentuojant šeiminius teisinius santykius ir juos taikant bei, kodėl atstovas ir atstovaujamas, veikiantys šeiminių teisinių santykių sferoje, yra įpareigoti veikti šeimos (plačiąja prasme) interesais;
3. išnagrinėti, ar pakankami teisinio reglamentavimo reikalavimai, saugant visų nepilnamečių vaikų turtinius ir asmeninius interesus ir, ar atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose Lietuvoje reglamentavimas iš tiesių pasiekia savo tikslus ir, ar teisinė praktika patvirtina pagrindinių šeiminių teisinių santykių subjektų išskirtinį gynimą;
4. išanalizuoti, kiek šis specifinis atstovavimas skiriasi nuo bendrojo civilinio atstovavimo instituto, kodėl reikalingi papildomi įpareigojimai šių atstovavimo santykių subjektams; koks santykis tarp bendrųjų ir specialiųjų teisinio reglamentavimo normų, skirtų atstovavimo santykiams, ar įstatymo leidėjas tinkamai įvertina šių specifinių santykių įtaką ir reikšmę, atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose atžvilgiu, ar nepaneigia minėtų santykių socialinės, visuomeninės reikšmės.

Tyrimo hipotezės. Šeiminių teisinių santykių subjektai, sukurdami tarpusavio atstovavimo šeiminius teisinius santykius, negali sukurti vien tik formalių atstovavimo santykių, o siekiant nepažeisti teisinio reglamentavimo nuostatų, privalo veikti šeimos interesais ir saugoti nepilnamečių vaikų teises bei teisėtus interesus.

Tyrimo metodai. Pats temos pasirinkimas apsprendžia ir pagrindinį tyrimo metodą, tai reiškia, jog darbe bus nagrinėjami teoriniai ir praktiniai aspektai sisteminės analizės aspektu, aptariant bendrąsias civilinės teisės normas, reglamentuojančias atstovavimo santykius, susietai su specialiosiomis teisinėmis nuostatomis, skirtomis reglamentuoti šeiminius teisinius santykius. Siekiant parodyti kai kuriuos esminius teisinio reglamentavimo pasikeitimus Lietuvoje, darbe bus pasitelkiamas ir istorinis – lyginamasis metodas, kuris padės atkleisti pagrindinius teisinio reglamentavimo aspektus ir pateikti netgi praėjusių amžių požiūrį į šeiminių teisinių santykių specifiką. Neabejotinai lingvistinio aiškinimo metodas bus taikomas, aiškinant ne tik CK atskiras nuostatas, bei ir kitų teisės aktų teisinius reikalavimus, kartu su loginės analizės metodu, darant atskiras išvadas ar parodant esminius skirtumus tarp įstatyminių konstrukcijų ir praktinio normų taikymo ir aiškinimo. Savarankišku lyginamuoju metodu, bus aptariami ir analizuojami pagrindiniai skirtumai tarp atskirų valstybių teisinio reglamentavimo, pateikiant esminius skirtumus ir panašumus tarp Lietuvos ir Rytų bei Vakarų valstybių teisinio reglamentavimo. Apibendrinimo ir rekomendacinių metodų pagalba, darbe bus daromos individualios išvados pagrįstos praktine ir teorine medžiaga ir kartu siūlomi galimi reglamentavimo pakeitimai ar teisingesnis ir priimtinesnis teisės normų aiškinimas.

Pagrindiniai šaltiniai. Svarbiausiais norminiai šaltiniais, kuriais remiamasi darbe, žinoma, bus normatyviniai teisės aktai: Lietuvos Respublikos Konstitucija, įtvirtinanti pamatinės šeimos teisės nuostatas, CK, didžiausia apimtimi reglamentuojantis šeiminius teisinius santykius, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Žinoma, atskiriems aspektams aptarti bus pasitelkiami ir tarptautiniai teisės aktai: Jungtinių Tautų vaiko teisių apsaugos konvencija, konvencijos skirtos nesantuokinių vaikų teisiniam statusui. Taip pat reikšmingais teisės aktais bus ir poįstatyminiai Lietuvos teisės aktai bei neabejotinai kitų valstybių pagrindiniai norminiai dokumentai, reglamentuojantys šeiminius teisinius santykius. Žinoma, ypatingą reikšmę analizei turės civilinės ir savarankiškos šeimos teisės doktrinos specialistų suformuota teorija nagrinėjamu klausimu, išdėstyta CK lydinčiuose komentaruose, taip pat atskirose publikacijose bei Lietuvos ir užsienio mokslininkų suformuota ir aptarta užsienio valstybių šeimos teisės doktrina (ypatingai skirta šeiminių teisinių santykių sampratai ir jų išskirtinumui, įstatyminiam sutuoktinių turto režimui, vaikų asmeninėms ir turtinėms teisėms ir interesams). Didelis dėmesys darbe bus skiriamas P.S.Vitkevičiaus, rusų šeimos teisės doktrinos specialistų M.V.Mūratovos, M.V.Antokolskajos darbams šeiminių teisinių santykių srityje. Darbe

bus aptariama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, sprendžiant bylas, atskleidžiančias pirmiausia šeimos interesų turinį, bendrojo atstovavimo veiklos principus, atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose specifiką bei atstovo interesų turinį.

1. ATSTOVAVIMO ŠEIMINIUOSE TEISINIUOSE SANTYKIUOSE SAMPRATA, YPATUMAI BEI SKIRTUMAI NUO KITŲ ATSTOVAVIMO RŪŠIŲ

CK nepateikia atskiros atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose sąvokos. Todėl siekiant atskleisti šio išskirtinio atstovavimo sampratą, neabejotinai, neįmanoma tinkamai neidentifikavus atskirų ši kompleksinį institutą sudarančių sąvokų, kurios, visgi, yra ramstinės ir suponuoja pastarojo atstovavimo specifiką. Turint tikslą sistemiškai apibrėžti, ką teisiškai turėtume laikyti atstovavimu šeiminiuose teisiniuose santykiuose būtina įvardinti, kas yra atstovavimas materialinėje teisėje apskritai, kas šiandieninėje doktrinoje ir praktikoje patenka į šeimos sąvoką ir šeiminių santykių sampratą, o taip pat, kas laikytina teisiniais santykiais, o ne šeiminiiais santykiais socialine, psichologine ar kitomis prasmėmis.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog iki 2001 m. liepos 1 d. galiojęs Santuokos ir šeimos kodeksas² (toliau tekste – SŠK) tiesiogiai neįtvirtino atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose galimybes. Pragmatiškai tebuvo reglamentuojamas sutikimas atlikti vienus ar kitus veiksmus, susijusius su sutuoktinių bendrąja jungtine nuosavybe. Šiandieninis reglamentavimas atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose pagrindas įtvirtintas CK trečiojoje knygoje, reglamentuojančioje eilę teisinių santykių, kurie atsiranda kaip santuokos, partnerystės, globos ar įvaikinimo ir kt. pasekmės. Toks teisinio reguliavimo pasikeitimas yra įstatymo leidėjo tikslas priartinti teisinį reguliavimą prie egzistuojančių visuomeninių santykių, kurių raida ir vystymosi kryptis yra susijęs su akivaizdžiai pasikeitusiomis ekonominėmis sąlygomis. Atskirai paminėtina ir aplinkybė, jog tam tikra prasme vaikų atstovavimo būtinybė išsirutuliojo ir iš suformuoto ir patvirtinto supratimo, jog „turtinės tėvų ir vaikų teisės yra atskirtos“³. Teismų praktika taip pat ne kartą yra nurodžiusi, jog „ratifikavus Vaiko teisių konvenciją ir priėmus Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą“⁴, Lietuvos teisėje įsigaliojo nuostata, kad vaikas yra savarankiškas teisės subjektas, turintis atskiras ir nuo jo tėvų nepriklausančias teises“⁵. Pastaruoju tikslu CK numatytas vaiko turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimas, kurį vykdo jų atstovai, tenkindami išimtinai vaiko interesus.

Vienu iš atstovavimo pagrindų laikytinas CK 3.32 straipsnis, tiesiogiai skirtas sutuoktinių atstovavimui, kuris numato, jog vienas sutuoktinis gali įgalioti kitą sutuoktinį veikti jo vardu ir jam atstovauti. Ši nuostata laikytina pamatine, kuri apima tiek galimybę atstovavimo instituto taikymo bendraisiais pagrindais, tiek atskirais atvejais, kada atstovavimo santykiai

² Santuokos ir šeimos kodeksas // Valstybės žinios, 1969 07 30, Nr. 21-186.

³ Stripeikienė J. Vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, problema// Jurisprudencija, 2003, t. 42 (34). P. 12-17.

⁴ Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807.

⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. J.Barinova v. I.Bobrovskaja, Nr. 3K-3-883/2002, kat. 27.5; 72.1; 15.2; 1.2.

būtinai atskiriems juridiniams veiksams atlikti. Todėl, pirmiausia, nagrinėtina pati pamatinė atstovavimo sąvoka. Atstovavimas yra tarp atstovo ir atstovaujamojo atsirandantis civilinis teisinis santykis, kurio pagrindu atstovas, išreikšdamas atstovaujamojo valią, atskleidamas atstovavimo faktą ir neviršydamas jam suteiktų teisių, sudaro sandorius, sukuriančius, pakeičiančius ir panaikinančius atstovaujamojo civilines teises ir pareigas.⁶ Suprantama, jog egzistuojant taip apibrėžtiems atstovavimo santykiams už civilinių teisinių santykių subjektą sandorius ir kitus teisinius veiksmus atlieka kitas – įgaliotas asmuo. Išskiriant atstovavimo atsiradimo pagrindus, kurie taip pat aktualūs ir atstovavimui šeiminiuose teisiniuose santykiuose, pažymėtina, jog „atstovavimas savo esme yra civilinis teisinis santykis, atsirandantis atstovo ir atstovaujamojo susitarimo, įstatymo, administracinio akto ar sutarties pagrindu“⁷. Atsižvelgiant į tai, kuriuo pagrindu remiantis atstovui suteikiamos teisės veikti atstovaujamojo vardu, teisės doktrina išskiria savanorišką ir būtinąjį⁸ atstovavimą. Pabrėžtina, kad atstovavimas šeiminiuose teisiniuose santykiuose gali atsirasti visais pagrindais. Atitinkamai, vienas sutuoktinis gali įgalioti kitą veikti jo vardu, o atstovavimas pagal įstatymą nepilnamečiams vaikams yra tiesiogiai įtvirtintas CK 3.157 straipsnio pirmoje dalyje, kuri nurodo, jog tėvai yra savo neveiksnių nepilnamečių vaikų atstovai pagal įstatymus, išskyrus tėvus, pripažintus neveiksniais teismo sprendimu. Pastaruoju atveju privalomas atstovavimas siejamas su aplinkybe, jog nepilnametis asmuo pagal įstatymą negali įgyvendinti savo teisių ir vykdyti pareigų, išskyrus įstatymo nustatytas kai kurias išimtis atskiriems smulkiems sandoriams. Pažymėtina, jog Anglijos teisės doktrinoje yra išskiriama ir dar viena atstovavimo rūšis, atitinkamai aktuali ir atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose institutui, t.y. „taip vadinamasis numanomas (*apparent* arba *usual* authority) atstovavimas, pvz., žmonos įgaliojimai naudoti vyro pinigus namų ūkio reikmėms yra numanomi“⁹. Kaip ir Lietuvos, taip ir Jungtinių Amerikos Valstijų civilinės teisės doktrina pripažįsta, jog „sutuoktiniai nėra laikomi vienas kito atstovais, tačiau kai vienas sutuoktinis paveda kitam sutuoktiniui tvarkyti savo verslo reikalus, tarp jų susiklosto teisiniai atstovavimo santykiai“¹⁰. Šiuo atžvilgiu svarbu suprasti, jog „santuokos sudarymas nereiškia, kad *ex officio* susiklosto sutuoktinių tarpusavio atstovavimo santykiai ir jie tampa vienas kito atstovai pagal įstatymą“¹¹. Todėl pastarasis atstovavimas reglamentuotinas ir bendrosiomis atstovavimo normomis, kiek jos nepaneigia šeimos santykių reglamentavimo specifikos. Iš pastarosios koncepcijos galima išskirti ir vieną pagrindinių atstovavimo, esant ordinariems

⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 261.

⁷ Stanislovaitis R. Komercinė teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 92.

⁸ Civilinė teisė. – Kaunas: Vija, 1997. P. 210.

⁹ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. – Vilnius: Justitia, 1996. P. 205.

¹⁰ Ten pat. P. 214.

¹¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 72.

civiliniams santykiams, ir atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose skirtumų ir kartu labai svarbią nagrinėjamo atstovavimo ypatybę. Vienareikšmiškai teisinėje literatūroje sutinkama, jog „atstovas privalo elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo teises ir interesus, neveikti priešingai atstovaujamojo interesams“¹², taip pat teismų praktikoje patvirtinama, jog „atstovas, vykdydamas atstovaujamojo pavedimą, privalo veikti atstovujamajam naudingiausiu būdu ir negali atlikti veiksmų savo naudai“¹³, tačiau reiktų nepamiršti, jog CK nuostatos, reglamentuojančiomis šeimos santykius, nustato ir papildomus šeimos narių veiklos bei tarpusavio santykių principus. Iš pastarųjų paminėtina, jog pagal CK 3.3 straipsnio pirmą dalį „šeimos santykių teisinis reglamentavimas Lietuvos Respublikoje grindžiamas <...> santuokos savanoriškumo, sutuoktinių lygiateisiškumo, prioritetinės vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaikų auklėjimo šeimoje, motinystės visokeriopos apsaugos principais <...>“. Neatsitiktinai, ir atstovavimas šeiminiuose teisiniuose santykiuose privalo būti grindžiamas ne tik bendraisiais atstovavimo principais, bet ir specialiomis šeimos narių teises ir interesus saugančiomis nuostatomis. Atitinkamai tarp atstovaujamo ir atstovo susiklostantys „fiduciariniai (pasitikėjimo) santykiai“¹⁴, atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose įgauna platesnį aspektą, t.y. apima ne tik pareigą veikti atstovaujamojo interesais, bet apjungia tiek moralinę, tiek teisinę pareigą veikti išimtinai šeimos interesais. Sutinkama, jog „moralinis aspektas sutuoktinių ir kitų šeimos narių tarpusavio santykiuose yra ypač svarbus“¹⁵. Todėl atstovavimo santykių atsiradimas ir iš to kylančių teisių ir pareigų vykdymas turi būti nusakytas tokiomis formuluotėmis, kurios visiškai nenutoltų nuo bendrųjų atstovavimo principų, bet ir nepersvertų šeimos narių teisių ir pareigų vien tik formaliais atstovaujamojo ir atstovo santykiais.

Kaip jau buvo minėta, atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose institutui svarbi ne tik atstovavimo sąvoka ir jo įgyvendinimo principai, tačiau lygiaverčiai svarbu nustatyti tarp kokių teisinių santykių subjektų gali susiklostyti šie specifiniai atstovavimo santykiai. Pastebėtina, jog šeimos nariai ir apskritai šeima skirtinguose moksluose yra apibrėžiama ir suprantama ganėtinai skirtingai. Nė kiek šiuo atveju nepadeda ir CK, kuris nepateikia šeimos apibrėžimo, todėl praktikoje gali susiklostyti tam tikros problemos taikant atskiras nuostatas, skirtas šeimos narių teisiniams santykiams. Pavyzdžiui, psichologinėje literatūroje šeima laikoma pagrindine visuomenės ląstele, kartu gyvenančių ir turinčių bendrą biudžetą giminaičių grupe, bendrija, susietą giminystės, priklausomybės ir globos ryšiais.¹⁶ Sociologine prasme santuoka, o

¹² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 256.

¹³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. G. J.Bagdonas v. P.Bijanskienė, Nr. 3K-3-425/2004, kat. 15.2.2.3.; 22.1.; 22.2.; 94.1.; 94.2.

¹⁴ Civilinė teisė. - Kaunas: Vija, 1997. P. 209.

¹⁵ Lipeika K. Santuokos ir šeimos kodekso projektas: naujovės ir principinės nuostatos//Teisės problemos, 1996, Nr. 1, P. 23-35.

¹⁶ Navaitis G. Psichoterapinis aspektas. – Vilnius: Tyto Alba, 1999. P. 7.

kartu ir šeima yra suprantama kaip „istoriškai susiklostę, sankcionuoti ir visuomenės reguliuojami santykiai tarp vyro ir moters, nustatantys tarpusavio santykius ir santykius su vaikais“¹⁷. Lietuvos Respublikos įstatymų vartojamų sąvokų žodynas šeima laiko sutuoktinius arba kartu gyvenančius ūkio siejamus nesusituokusius asmenis.¹⁸ Pastebėtina, jog pastaroji sąvoka akivaizdžiai susisiaurina šeimos sąvoką iki sutuoktinių ar sugyventinių rato. Iš esmės šeimą gali sudaryti tik du asmenys, tačiau paprastai šeimos yra didesnės, pvz., sutuoktiniai ir jų vaikai. Taip teigia ir I.Kudinavičiūtės-Michailovienė: šeima yra vyro ir moters santuoka sukurta sąjunga ir jų vaikai¹⁹. Analizuojant šeimos sąvoką, o kartu susiejant ją su nepilnamečių vaikų įstatyminiu atstovavimu būtina atsakyti ir į klausimą, ar išsiskyrus sutuoktiniams, bet kuris iš vaiko tėvų laikytinas šeiminių santykių subjektu su vaiku. Tokiais atvejais apskritai kyla klausimas, ar tai santykiai tarp šių subjektų laikytini šeiminių teisinių santykių. Išsiskyrus tėvams, kai vienas iš tėvų jau nebėra tos šeimos narys, jis „su vaiku pagal giminystės ryšį lieka tik šeiminių santykių subjektas pagal kraujo ryšį“²⁰. Tai reiškia, kad susiklosčius tam tikroms aplinkybėms vienas iš tėvų juridškai galėtų būti įstatyminiu vaiko atstovu materialiniuose teisiniuose santykiuose.

Visuomeninio turinio požiūriu normali šeima apima tris tarpusavyje susijusius socialinių reiškinių grupes: santuoką, kaip jos pagrindą, sutuoktinių santykius, kaip santuokos rezultata, tėvų ir vaikų santykius kaip sutuoktinių santykių rezultata²¹. Nagrinėjamos temos atžvilgiu svarbiausiomis laikytinos paskutiniosios dvi socialinių reiškinių grupės, t.y. sutuoktinių santykiai, kaip santuokos rezultatas, tėvų ir vaikų santykiais kaip sutuoktinių santykių rezultatas, apsiribojant tik materialiniais teisiniais atstovavimo santykiais, kurie paprastai yra susiję su turtiniais santykiais. Pagal subjektinę sudėtį šeimos teisiniai santykiai gali susiklostyti tarp dviejų ar trijų dalyvių²². Pagal šią rusų šeimos teisės doktriną, „šeimos teisės griežtai individualiam reglamentavimui labiausiai būdingi dviejų subjektų tarpusavio teisiniai santykiai, o santykiai tarp trijų šeimos teisių santykių subjektų (sutuoktinių ir jų vaikų) gali būti nagrinėjami kaip dviejų subjektų tarpusavio santykiai, t.y. santykis tarp vieno iš tėvų ir jų vaiko“²³.

Tam tikrą painiavą įvelia nevienodai teisinėje doktrinoje vartojamos sąvokos „šeimos nariai ir šeimos santykiai“ bei „šeiminiai santykiai“. Kai kuriuose moksliniuose veikaluose nėra daromas joks esminis skirtumas tarp pastarųjų sąvokų, tuo tarpu, kai kita doktrininė medžiaga

¹⁷ Муратова С. А. Семейное право: учебник. - Москва, 2004. С. 67.

¹⁸ Mackevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymų vartojamų sąvokų žodynas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000. P. 407.

¹⁹ Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Šeimos santykių kūrimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje: daktaro dis.soc. mokslai (OIS) Mykolo Romerio universitetas Vilnius, 2006. P. 30.

²⁰ Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 36.

²¹ Иофе О. С. Советское гражданское право. Т. 3. Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1965. С. 170-171.

²² Антольская М. В. Семейное право. – Москва: Юристъ, 2001. С. 95.

²³ Ten pat.

pateikia ir esminius praktinius klausimus, susijusius su šių sąvokų panašumu ir kartu teisiniu skirtingumu. Pagal P.S.Vitkevičių, „nereikia painioti šeimos narių ir šeiminių teisinių santykių subjektų“. Šeimos narių teisinius santykius teisingiau vadinti šeimos santykiais, o asmenų, nesančių šeimos nariais, bet turinčių kai kurias teises ar pareigas, - šeiminius santykius.²⁴ Nagrinėjamos temos atžvilgiu kai kuriais atvejais doktrininis ir praktinis šeimos ir šeiminių teisinių santykių atskyrimas ir jų samprata nevidina esminio vaidmens, kadangi CK tiesiogiai nurodo, kad būtent sutuoktiniai gali įgalioti vienas kitą veikti pirmojo vardu bei numato nepilnamečių vaikų įstatyminių atstovavimą. Taigi, šiuo aspektu, keliant klausimą, ar pilnametis vaikas, laikytinas šeimos ar šeiminių teisinių santykių subjektu, akivaizdu, jog atstovavimo instituto atžvilgiu tai neturi jokios praktinės reikšmės. Tokia išvada pagrįstai darytina vadovaujantis CK nuostatomis, kurios nenumato pilnamečių vaikų atstovavimo ypatybių, o tai reiškia, jog tokiu atveju galima būtų nagrinėti tik bendrojo atstovavimo instituto aspektus, kuriems šeiminiai teisiniai santykiai neturi įtakos. Taigi, susiklostantiems atstovavimo santykiams tarp šeimos narių svarbiausias supratimas, jog atstovavimas šia prasme galimas tarp sutuoktinių, tėvų nepilnamečių vaikų teisių ir interesų atstovavimas, o taip pat į šį ratą patenkantis ir įvaikių privalomasis atstovavimas.

Teisės teorijoje pagrįstai sutinkama, jog ne visi visuomeniniame gyvenime egzistuojantys socialiniai santykiai yra teisiniai. Todėl labai svarbu pabrėžti, jog ne visi santykiai susiklostantys tarp sutuoktinių ir jų vaikų yra teisinio pobūdžio, t.y. atsiranda ir funkcionuoja teisės normos pagrindu. Be to, transformacija iš paprasto socialinio į teisinį santykį, esant tam tikriems juridiniams faktams, taip pat yra galima. Asmens teisių saugos požiūriu svarbiausi žmonių santykiai verčiami teisiniais, suteikiant jiems privalomas teisių ir pareigų vienovės pavidalą.²⁵ Taigi, atstovavimo institutas šeiminiuose teisiniuose santykiuose nagrinėtinas tiek, kiek jis reikalingas ir būtinas teisinę reikšmę turinčių veiksmų atlikimui. Vadinasi, atstovavimo instituto pagalba galima sudaryti sandorius ir atlikti visus juridinę reikšmę turinčius veiksmus, kuriuos įstatymas leidžia atlikti pačiam šeiminių teisinių santykių subjektui.

Neabejotinai šio atstovavimo pagrindines ypatybes nulemia paties šeiminių teisinių santykių, kaip atskirų civilinių santykių, specifika:

- 1) šeima bet kuriuo atveju yra bendrumas, kolektyvas, turintis savo interesus, vyraujančius atskirų jų narių interesų atžvilgiu, nors ir neturintis teisinio subjektiškumo²⁶;
- 2) konstitucinė šeimos, kaip tam tikro narių kolektyvo, apsauga lemia papildomą įstatymo leidėjo dėmesį šioje srityje besiklostantiems santykiams. Tokiu būdu atstovavimo institutas skirtas derinti atskirų šeimos narių elgesį viso kolektyvo interesais ir naudai bei tam

²⁴ Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 36.

²⁵ Vaišvila. A. Teisės teorija: vadovėlis. – Vilnius: Justitia, 2000. P. 317.

²⁶ Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 45.

tikra prasme skatinti ir efektyvesnę ekonominę – ūkinę veiklą šeimoje, kuri sudaro materialinį pragyvenimo pagrindą;

3) šeimos teisinių santykių reglamentavimo metodas ir principai nulemia atstovavimo instituto taikymo pobūdį ir specifiką. Pastarojo instituto taikymo apimtis ir realizavimas nukreiptas ir neatsiejamai apspręstas tikslo – tenkinti šeimos ir šeimos narių poreikius ir interesus;

4) sutuoktinių vienas kito atstovavimas įgauna ir moralinį aspektą bei yra įtakojamas asmeninių neturtinių sutuoktinių tarpusavio teisių ir pareigų. Nors tam tikra prasme santuoka kartais vadinama „dalimi ekonominių (turtinių) teisinių santykių“²⁷, asmeninis neturtinės teisės tokios kaip lojalumas ir pagarba negali būti eliminuojamos ir iš turtinių atstovavimo santykių;

5) įstatyminio atstovavimo nepilnamečiams vaikams sąlygos bei principai įstatymo leidėjo prerogatyva ir tai išreiškiama imperatyviu reglamentavimu tiek CK, tiek atskiruose specialiuose teisės aktuose. Tai laikytina tam tikra atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose kontrole.

Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose ypatybės ir yra nulemtos tiek šeiminių santykių specifikos, tiek šiuos teisinius santykius reglamentuojančių normų bei taikomų principų išskirtinumo, tiek atstovavimo santykiuose dalyvaujančių subjektų bei neabejotinai ypatingai veikiančios apsauginės - socialinės funkcijos.

Išskirtos ypatybės leidžia aiškiai atriboti atstovavimą šeiminiuose teisiniuose santykiuose nuo kitų CK normomis reglamentuojamų atstovavimo rūšių, dažniausiai susijusių tik su ekonominiais, komerciniais, darbo ar pan. interesais. Todėl tikslingiausia būtų išskirti šio atstovavimo materialinį pobūdį, kuris padėtų atskirti nuo procesinio atstovavimo, kuris taip pat gali būti siejamas su šeiminiiais teisiniais santykiais. Pagal prof. V.Mikelėną²⁸, išskirtini šie atstovavimo materialinėje ir procesinėje teisėje skirtumai, kurie reikšmingi ir atribojant atstovavimą šeiminiuose teisiniuose santykiuose nuo procesinio savo šeimos narių atstovavimo: pirma, skiriasi šių dviejų institutų paskirtis. Civilinėje teisėje atstovavimas skirtas pavesti būtinus teisinę reikšmę turinčius veiksmus atlikti kitam asmeniui ir šitaip išvengti pareigos pačiam atstovaujama asmeniškai dalyvauti civilinėje apyvaroje. Tuo tarpu civiliniame procese plačiai naudojama ir lygiagretaus dalyvavimo galimybe. Pvz., vadovaujantis Civilinio proceso kodekso²⁹ (toliau darbe – CPK) 56 straipsnio pirmos dalies ketvirtu punktu, „vienas iš sutuoktinių gali atstovauti kitą sutuoktinį teisme, jei turi aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą“, tačiau tai neatima galimybės iš atstovaujamojo pačiam dalyvauti procese (CPK 51

²⁷ John de Witt Gregory, Peter N. Swisha, Sheryl L. Wolf. Understanding family law. Second edition. – Denver, 2001. P. 417.

²⁸ Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2003. P. 284.

²⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios, 2005, Nr. 18-574.

straipsnio 1 dalis). Tuo tarpu, vienas sutuoktinis įgaliojęs kitą veikti jo vardu materialinėje civilinėje teisėje pats neatlieka jokių teisiškai reikšmingų veiksmų; antra, civilinėje teisėje dėl atstovo įgaliojimų apimties sprendžiama įgaliojime ir tai priklauso tik nuo atstovo valios (pastaroji taisyklė taikytina tik sutuoktinių sutartiniam vienas kito įgaliojimui, tačiau ne nepilnamečių vaikų įstatyminiam atstovavimui). Tuo tarpu civiliniame procese atstovaujamojo teisių apimtį apibrėžia įstatymas, o atstovas įgaliojime gali ją tik susiaurinti.

Tam tikra prasme atribojimo nuo nagrinėjamo atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose reikalauja ir atskiri institutai, tokie kaip kito asmens turto administravimas, turto patikėjimas, atskiras leidimas sudaryti vieną ar kitą teisinį sandorį³⁰. Paties atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose esmė yra teisinių veiksmų atlikimas atstovaujamojo, o ne savo vardu, todėl kalbant apie turto patikėjimą, reiktų pabrėžti, kad sandoriai sudaromi dėl patikėto turto sudaromi ne savininko, o paties turto patikėtinio vardu (CK 6. 955 str. 1 d.). Tuo tarpu analizuojant turto administravimą ir atstovavimo santykius kyla nevienareikšmiškų abejonių. Savo turiniu turto administravimas savo esme apjungia valdymo ir patikėjimo teisės institutus į vieną visumą.³¹ Specifika yra ta, kad šis teisės institutas tam tikra apimtimi taikomas ir sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės turto tvarkymui (CK 3.94 str. 4 d.). Toks vieno sutuoktinio leidimas kitam tvarkyti bendrąją jungtinę nuosavybę gali būti išreiškiamas sutartimi ar išduotu įgaliojimu. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog turto administratorius, kuris administruoja kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantį turtą, nėra laikomas asmens, kurio turtą jis administruoja, atstovu.³² Tačiau kalbant apie bendrosios sutuoktinių nuosavybės administravimą, reiktų atkreipti dėmesį, jog tokiu būdu yra tvarkoma ne kitam asmeniui priklausanti nuosavybė, o abiem sutuoktiniams be nustatytų dalių priklausantis turtas. Ši specifika ir lemia tai, jog tam tikra prasme administruojamo turto atžvilgiu ir kito sutuoktinio asmeniu įgyvendinamas atstovavimas, juolab, kad pats turto administravimas savo esme yra labai panašus į atstovavimo santykius.

Atsižvelgiant į tam tikrą šių santykių specifiką ir išskirtinumą, sąlyginai įmanoma apibrėžti, jog atstovavimas šeiminiuose teisiniuose santykiuose galėtų būti suprantamas kaip tarp atstovo (vieno iš sutuoktinių) ir atstovaujamojo (kito sutuoktinio ar nepilnamečio vaiko, įvaikio) atsirandantis civilinis teisinis santykis, kurio pagrindu atstovas, išreikšdamas atstovaujamojo valią, atskleisdamas atstovavimo faktą ir neviršydamas jam įgaliojimu ar įstatymu suteiktų teisių, taip pat veikdamas šeimos interesais, vadovaudamasis nepilnamečių vaikų teisių ir interesų apsaugos principu, sudaro sandorius, sukuriančius, pakeičiančius ir panaikinančius atstovaujamojo civilines teises ir pareigas.

³⁰ Apie įgaliojimo ir sutikimo teisinį santykį atskiroje darbo dalyje.

³¹ Stanislovaitytis R. Komercinė teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 110.

³² Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 258.

2. LEIDIMO SUDARYTI SANDORIUS IR ĮGALIOJIMO TVARKYTI TURŲĄ TEISINIS SANTYKIS

Leidimo sudaryti sandorius ir įgaliojimo tvarkyti turŲą teisinis santykis nagrinėtinas keliais esminiais aspektais. Visų pirma, kaip šių teisinių kategorijų taikymo sritis, t.y. kokiam turtui tvarkyti reikalingas įgaliojimas ir dėl kokio turto sudaromiems sandoriams yra reikalingas leidimas. Antra, kaip minėtų juridinių aktų teisinė paskirtis ir esminiai skirtumai. Pastebėtina, jog nagrinėjamu aspektu įgaliojimas tvarkyti turŲą traktuojamas plačiaja prasme, t.y. kaip bendrasis turto tvarkymas gavus atitinkamus įgaliojimus, o ne tik CK 3.94 str. reglamentuojamas įgaliojimas tvarkyti turŲą, įvertinant ir tai, jog pastariesiems santykiams yra taikomos ne atstovavimo santykius reglamentuojančios normos, o kito asmens turto administravimui skirtos nuostatos.

Šeimos teisinių santykių pagrindu sukuriama ne tik asmeniniai neturtiniai sutuoktinių teisiniai santykiai, tačiau ir turtiniai teisiniai santykiai, kuriuos realizuojant užtikrinama šeimos materialinė bazė, garantuojamas šeimos funkcionavimas. Išskirtinė šių turtinių santykių reikšmė ir įgyvendinimo specifika geriausiai atsispindi rusų teoretikų suformuotoje doktrinoje, kurioje teigiama, jog turtiniai santykiai šeimoje, tiek yra personifikuoti, jog juos visiškai pagrįstai galima įvardinti kaip asmeninius – turtinius santykius.³³ Sutuoktinių turtiniai santykiai, jų turto teisinio režimo specifika neabejotinai yra apspręsta šeimos teisinių santykių išskirtinumo. Todėl nagrinėtinose dvi teisinės kategorijos (leidimas ir įgaliojimas), aktualios yra tik šeimos turtui plačiaja prasme, t.y. neapsiribojant CK vartojama šeimos turto sąvoka ir jos turiniu. Apskritai, kalbant apie kartu gyvenančių tėvų ir vaikų turŲą plačiuoju požiūriu, teisės teorijoje jį galima laikyti visos šeimos, kaip jos narių susivienijimo turtu, nors šeima ir nėra teisės subjektas.³⁴

CK trečiosios knygos šeštasis skirsnis skirtas sutuoktinių turto teisiniam režimui. Remiantis šio skirsnio normomis galima išskirti pastarąsias sutuoktinių turto rūšis, susiejant ir su skirtingu jų teisiniu režimu: 1) šeimos turtas; 2) turtas, kurio teisinis režimas reglamentuotas įstatymu; 3) turtas, kurio teisinis režimas priklauso nuo susitarimo, t.y. apspręstas sutartimi. Nagrinėjamam klausimui svarbu išskirti ir įstatymu nustatyto turto teisinio režimo rūšis, t.y. bendroji jungtinė ir asmeninė sutuoktinių nuosavybė. Pastarųjų rūšių išskyrimas reikšmingas neabejotinai tiek, kiek įstatymo leidėjas, reglamentuodamas nuosavybės teisės įgyvendinimą, apriboja sutuoktinius vienuose ar kituose juridiniuose veiksmuose.

Leidimo sudaryti sandorius ir įgaliojimo tvarkyti turŲą būtinybė, t.y. šio reikalavimo tenkinimo privalomumas įtvirtintas eilėje CK teisės normų, reglamentuojančių sutuoktinių

³³ Муратова С. А. Семейное право: учебник. - Москва, 2004. С. 109.

³⁴ Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 69.

turtinius teisinius santykius. Svarbu pabrėžti, jog skirtingi CK straipsniai, skirtingų juridinių veiksmų atžvilgiu, reikalauja skirtingo akto, t.y. arba leidimo, arba įgaliojimo.

Leidimas nagrinėjamos temos aspektu aptartinas, kaip įstatymo numatytų subjektų sutikimas, neprieštaravimas atlikti vienus ar kitus veiksmus su šeimos turtu (plačiaja prasme). Tikslinga būtų išskirti keletą esminių CK straipsnių, numatančių reikalavimą turėti kito sutuoktinio sutikimą:

1. Sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo neturi teisės perleisti, įkeisti, išnuomoti ar kitokiu būdu suvaržyti teisę į kilnojamąjį daiktą, naudojamą šeimos namų ūkyje (CK 3.35 str. 1 d.).

2. Jeigu sutuoktiniai gyvena gyvenamojoje patalpoje pagal nuomos sutartį, tai sutuoktinis, sudaręs nuomos sutartį, be kito sutuoktinio rašytinio sutikimo neturi teisės nutraukti nuomos sutarties prieš terminą, subnuomoti gyvenamosios patalpos arba perleisti teises pagal nuomos sutartį. Taip pat sutuoktinis, kuriam šeimos gyvenamoji patalpa nuosavybės teise priklauso jam vienam, neturi teisės be kito sutuoktinio rašytinio sutikimo šios gyvenamosios patalpos perleisti, įkeisti ar išnuomoti (CK 3.36 str. 1, 2 d.).

3. Sutuoktinis, kuris yra nekilnojamojo daikto, priskirto šeimos turtui, savininkas, gali perleisti nuosavybės teisę į jį, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jį tik gavęs kito sutuoktinio rašytinį sutikimą (CK 3.85 str. 2 d.).

Atkreiptinas dėmesys, jog atskirais atvejais įstatymo leidėjas numato tiek privalomą, tiek alternatyvų ir trečiojo subjekto leidimo suteikimą. Tai reiškia, jog išskirtinis vaidmuo šiuo atveju suteikiamas teismui, kurio leidimas kaip antai CK 3.85 straipsnio 2 dalyje numatytu atveju yra būtinas arba pagal CK 3.93 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą normą gali būti tam tikra prasme alternatyvus, t.y. vienam iš sutuoktinių negavus kito būtino sutikimo, pirmasis gali kreiptis į teismą dėl leidimo sudaryti vieną ar kitą sandorį. Taigi, kai kuriems sandoriams sudaryti ir kitiems veiksmams atlikti nustatyta teisminė kontrolė – teisminių leidimų išdavimas ir kitų priemonių taikymas.³⁵

Siekiant atskleisti leidimo ir įgaliojimo teisinį santykį šeiminiuose turtiniuose teisiniuose santykiuose, būtina pabrėžti, jog sutikimas gali būti tiek žodinis, tiek rašytinis (atskirais įstatymo numatytais atvejais - privalo būti rašytinis).

Skirtingai nei sutikimo aktui, sutuoktinių atstovavimui, t.y. įgaliojimui veikti vienas kito vardu yra skirtas ir atskira bendroji CK nuostata, numatanti, jog vienas sutuoktinis gali įgalioti kitą sutuoktinį veikti jo vardu ir jam atstovauti (CK 3.32 str. 1 d.). Atkreiptinas dėmesys, jog pastarasis CK straipsnis įvardijamas kaip atstovavimas, tačiau jo antroje dalyje įtvirtinta specialioji norma, kuri nereglamentuoja sutuoktinių tarpusavio atstovavimo santykių, o numato

³⁵ Vitkevičius P.S. Šeimos turto teisinis režimas ir teisinė šeimos turto apsauga//Justitia, 2004, Nr. 4(52). P. 30-39.

klausimo, kai vienas iš sutuoktinių negauna kito sutikimo, teisinį sprendimo būdą. Be viso to, norėtųsi akcentuoti ir kai kurias CK komentaro autorių pastabas, kurios nagrinėjamos dalies atžvilgiu įgauna atitinkamą svarbą. Pagal minėta CK 3.32 straipsnio 1 dalį, komentaro autorių nuomone, sutuoktinių tarpusavio atstovavimo santykiai gali susiklostyti bendraisiais pagrindais, o minėti santykiai dažnai atsiranda dėl to, kad kai kuriuos veiksmus sutuoktiniai gali atlikti tik abu kartu arba vienas iš jų kito sutikimu.³⁶ Dėl teisinio aiškumo, norėtųsi pabrėžti, jog pastaruoju atveju komentuojamosios normos atžvilgiu sąvoka „sutikimu“ nėra tapati aukščiau aptartai sutikimo, leidimo, neprieštaravimo sampratai. Nagrinėjamu atveju, toks sutikimas, gali būti suprantamas kaip leidimas (įgaliojimo pagrindu) veikti kito sutuoktinio vardu. Tokią išvadą leidžia daryti sisteminis CK 3.32 straipsnio 1 dalies ir CK 2.137 straipsnio nuostatų aiškinimas. Vieno iš sutuoktinių teisė įgalioti kitą sutuoktinį veikti jo vardu ir jam atstovauti neatsiejama nuo atstovavimo santykių ir kartu nuo paties įgaliojimo sampratos. Formaliaja prasme, įgaliojimu laikomas rašytinis dokumentas, asmens duodamas kitam asmeniui atstovauti įgaliojotui, nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis (CK 2.137 str. 1 d.). Tuo tarpu, nors ir sutikimas taip pat gali būti sietinas su tam tikrais veiksmais santykiuose su trečiaisiais asmenimis, tačiau sutikimas nereiškia įgaliojimo veikti, sutinkančiojo vardu, juridškai tai tik leidžia pagrįstai teigti, jog nėra kito sutuoktinio prieštaravimo atliekamam veiksmui.

Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktika (toliau – LAT), sutikimo ar įgaliojimo juridinių aktų taikymo atžvilgiu nėra konkretizuota. Tačiau nagrinėtų bylų analizė leidžia atskleisti kai kuriuos ne tik šių dviejų teisinių kategorijų skirtumus, tačiau ir atitinkamai apibrėžti kai kurias sąvokas ir kartu įvertinti teisinio reglamentavimo pasikeitimus, kadangi ne maža dalis bylų, nagrinėjamos temos atžvilgiu visgi yra nagrinėtos taikant SŠK, bei iki 2001 m. galiojusio CK nuostatas. Būtina pastebėti, jog SŠK nuostatos nereglementavo sutuoktinių tarpusavio atstovavimo santykių. Atskirais atvejais numatomas tik privalomas sutuoktinio sutikimo gavimas, išreikštas žodine ar privaloma rašytine forma. Teisminė praktika, taikant SŠK 21 str. 4 d. nuostatą, numatančią, jog sandoriams sudaryti dėl turto, kuriam reikalingas privalomas notariškas tvirtinimas ar registracija atitinkamuose organuose, perleidimo arba įkeitimo, kito sutuoktinio sutikimas sandoriui sudaryti turi būti išreikštas raštu, pastarąjį sutikimą įvardija kaip sutuoktinio sutikimą (pareiškimą) įkeisti bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklausanti butą yra vienašalis neatlygintinas sandoris, kuris turi būti sudaromas rašytine forma.³⁷ Pastebėtina, jog pastarasis apibrėžimas ypatingai artimas įgaliojimo teisinei sąvokai. Tačiau pagal dabartinį reglamentavimą negalėtų būti tapatinamas. Be viso to, atkreiptinas dėmesys, jog kitoje byloje, taikant SŠK 21 straipsnio 4 d. nuostatą, buvo analizuojamas išduoto įgaliojimo įkeisti butą

³⁶ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 72.

³⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. A.Rimkevičius v. R.Rimkevičienė ir kt., Nr. 3K-3-509/2000, kat. 42.

teisėtumas.³⁸ Nors vertinant buvusią įstatyminę nuostatą formaliuoju aspektu, tokiam veiksmui reikalingas tik rašytinis kito sutuoktinio sutikimas, tačiau pastaruoju atveju įkeitimo veiksmui buvo išduotas įgaliojimas. Tokia teisminė ir apskritai praktinė atskirų nuostatų taikymo analizė, leidžia daryti išvadą, jog neabejotinai įgaliojimo suteikimas atskiriems veiksams atlikti reiškia ir sutikimą, tačiau reiktų pabrėžti, jog teisiškai negalėtų formuotis atvirkštinė praktika, t.y. kai atskiriems veiksams atlikti reikalingas įgaliojimas, žodinis ar rašytinis sutikimas neįgauna atitinkamos teisinės galios.

Lyginamuoju aspektu tikslinga išskirti, jog Rusijos šeimos kodekse³⁹ nėra tiesiogiai numatyta sutuoktinių vienas kito atstovavimo galimybė. Tačiau „leidimo“ kaip tam atitinkamo patvirtinimo reikalavimas konkrečiai nustatytas minėto teisės akto 35 straipsnyje. Ir šiais atvejais, kai vieno iš sutuoktinių sutikimas yra preziumuojamas, ar gautas rašytinis, notariškai patvirtintas sutikimas, reiškia, jog daugiau ne tai, jog vienas iš sutuoktinių veikia kito vardu, tačiau abiejų vardu ir šeimos interesais. Tokia prielaida darytina vertinant paties sutikimo, kaip juridinio veiksmo reikšmę Rusijos šeimos teisėje. Žinoma, nepaneigtina ir sutikimo reikšmė Lietuvos šeimos teisėje, tik norėtusi pastebėti, jog civilinės apyvartos tikslais ir saugant šeimos turtą (plačiąja prasme), įtvirtinta galimybė išduoti įgaliojimą veikti vieno iš sutuoktinio vardu.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta būtina išskirti keletą esminių skirtumų, egzistuojančių tarp sutikimo sudaryti atskirą sandorį ir įgaliojimo veikti kito sutuoktinio vardu:

1. Tik atstovavimo įgaliojimo pagrindu santykiuose vienas sutuoktinis veikia kito sutuoktinio (arba kito sutuoktinio ir savo) vardu. Tuo tarpu, gavus kito sutuoktinio būtiną sutikimą atlikti vieną ar kitą juridinį veiksma, sutuoktinis dalyvaujantis santykiuose su trečiaisiais asmenimis veikia savo vardu.

2. Šeiminiuose teisiniuose santykiuose įgaliojimas, sukuriantis atstovavimo santykius, gali būti tiek privalomas, tiek savanoriškas. Sutikimo davimo reikalavimas įvirtinamas CK konkrečiose nuostatose, nereglamentuojant sutikimo kitais atvejais, nes tai jau patektų į asmeninių neturtinių sutuoktinių santykių sritį.

3. Įgaliojimo veikti kito sutuoktinio vardu apimtis apsprendžiama išduodamame įgaliojime, tuo tarpu sutikimas paprastai tegali būti išduodamas atskiram sandoriui ar veiksmui atlikti, priklausomai nuo įstatyminio reglamentavimo.

4. Egzistuoja ir teisinė sutikimo (leidimo) prezumpcija (CK 3.92 str. 3 d. numato, jog preziumuojama, kad sutuoktinis sandorius sudaro, kai yra kito sutuoktinio sutikimas <...>).

³⁸ Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 2 d. nutartis c. b. J.Čigriejienė v. J.L.Čigriejus ir kt., Nr. 3K-3-335/2000, kat. 42.

³⁹ Пчелинцева Л.М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. – Москва: 2004. С. 152.

Tuo tarpu atstovavimo santykiams būtinas ir formalusis aspektas, t.y. išduotas įgaliojimas veikti kito sutuoktinio vardu.

Pastebėtina, jog nuo 2001 m. įsigaliojusio CK XV skyrius reglamentuoja bendrai gyvenančių neįregistravusių santuokos asmenų, turtinius santykius. Tačiau asmenų, gyvenančių nesusituokus, net ir įregistravus partnerystės sutartį, bendrai įgytam turtui jungtinės nuosavybės teisė neatsiranda.⁴⁰ Atitinkamai ir šeimos turto kategorijai artima tėra tik asmenų, gyvenančių nesusituokus (sugyventinių), bendrai naudojamas turtas, kuriuo disponavimas taip pat reikalauja kito sugyventinio rašytinio sutikimo. Tačiau tai tėra vienintelis teisinis apribojimas, kalbant apie sugyventinių turtą, tuo tarpu privalomo įgaliojimo, sukuriančio atstovavimo santykius šiems subjektams, ir jų turtui įstatymo leidėjas nenumato, kas atitinka siekį liberalizuoti tokių asmenų turtinius santykius. Neabejotinai, tai jokių būdu neužkerta kelio sugyventiniams savanoriškai įgalioti vienas kitą veikti pirmojo vardu ir bendraisiais pagrindais sukurti atstovavimo santykius, kurie visgi savo esme bus panašūs į bendrąjį atstovavimą šiminiuose teisiniuose santykiuose, tačiau egzistuos ir nemažai skirtumų, kurios neabejotinai nulemtos eilės teisinių apribojimų nebuvimu, būdingu tik įregistruotų sutuoktinių atžvilgiu.

⁴⁰ Vitkevičius P.S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 99.

3. ATSTOVAVIMO ŠEIMINIUOSE TEISINIUOSE SANTYKIUOSE ŠALIŲ TEISĖS IR PAREIGOS BEI PAGRINDINIAI VEIKLOS PRINCIPAI

Teisės literatūroje pripažįstama, jog „atstovavimo santykių teisinė kilmė yra pakankamai sudėtinga“⁴¹. Pastarasis sudėtingumas iš dalies apspręstas yra ir susiklostančių santykių kompleksškumo, t.y. tiek santykiai tarp atstovo ir atstovaujamojo, tiek tarp atstovo ir trečiųjų asmenų. Siekiant išskirti atstovavimo šeiminiuose teisinių santykiuose šalių teises ir pareigas ir nustatyti pagrindinius veiklus principus, visų pirma yra būtina identifikuoti bendruosius atstovavimo santykių subjektus. Apskritai atstovavime dalyvauja trys subjektų grupės ir kiekvienas iš šių subjektų atlieka apibrėžtas, tik jam būdingas funkcijas⁴²:

1. Atstovaujамasis – tai asmuo, kurio vardu ir interesais atliekami tam tikri teisiniai veiksmai, remiantis jo paties, įstatymo ar administracinio akto duotais įgalinimais.

2. Atstovas – tai atstovaujamojo, įstatymo ar administracinio akto įgalintas asmuo, veikiantis atstovaujamojo vardu, interesais ir sąskaita.

3. Trečia asmenų grupė – tai asmenys, su kuriais atstovas atstovaujamojo vardu ir interesais sudarinėja sandorius arba atlieka kitus juridinę reikšmę turinčius veiksmus.

Nagrinėjamos temos atžvilgiu svarbiausias yra vidinis atstovavimo aspektas, t.y. santykiai susiklostantys tarp atstovo ir atstovaujamojo, atitinkamai tarp sutuoktinių ar tarp vaikų ir jų įstatyminių atstovų – tėvų. Santykiams, kurie susiklosto tarp atstovo ir atstovaujamojo „svarbu šalių tarpusavio pasitikėjimas ir abipusis interesų gerbimas“⁴³. Tokie santykiai dar vadinami fiduciariniais santykiais, kurie atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose turi ypatingą reikšmę, kadangi nepakanka vien tarpusavio pasitikėjimo ir abipusio interesų gerbimo, šiais atvejais būtina vadovautis ir bendraisiais šeimos principais bei neabejotinai šeimos, kaip viseto, interesais.

Išskiriant atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose šalių teises ir pareigas, pirmiausia, apibrėžtinai bendrasis atstovo ir atstovaujamojo santykių turinys, kurį nustato bendrosios atstovavimo santykius reglamentuojančios normos, taikytinos ir atstovavimui šeiminiuose teisiniuose santykiuose. Vienareikšmiškai pripažįstama, jog pagrindinės atstovo pareigos yra šios:

- pareiga elgtis sąžiningai;
- visokeriopa ginti atstovaujamojo teises ir interesus. Kaip patvirtina teismų praktika, „atstovas, vykdydamas atstovaujamojo pavidimą, privalo veikti atstovaujamojam

⁴¹ Гражданское право. Часть первое. – Москва: Юристъ, 1997. С. 188.

⁴² Civilinė teisė. - Kaunas: Vajusta, 1997. P. 207.

⁴³ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. – Vilnius: Justitia, 1996. P. 203.

naudingiausiu būdu ir negali atlikti veiksmų savo naudai⁴⁴, taip pat „tinkamai atstovauti įgaliotoją santykiuose su trečiaisiais asmenimis, ginti jo teises ir neveikti priešingai įgaliotojo interesams“⁴⁵. CK 2.134 str. numato eilę apribojimų atstovo teisėms sudaryti sandorius, tarp kurių - imperatyvūs draudimai sudaryti sandorius su pačiu savimi, su pačiu atstovaujamoju, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimais giminaičiais;

- neveikti priešingai atstovaujamojo interesams. Pastarosios pareigos turinys ypatingai artimas pareigai ginti atstovaujamojo interesus, nes galima teigti, jog pažeidus vieną iš jų, pažeidžiama paprastai ir kita. LAT praktikos analizė leidžia teigti, jog sandorių sudarymas su atstovo tėvais ir vaikais ar kitais giminaičiais yra pripažįstami sukeliančiais interesų konfliktą ir pažeidžiančiais atstovaujamojo teises ir teisėtus interesus. Vienoje iš kasacine tvarka nagrinėtų bylų⁴⁶, sutuoktinis, išvykdamas į JAV uždirbti šeimai pinigų, išdavė savo žmonai įgaliojimą valdyti ir tvarkyti visą jo turtą. Minėtoje byloje ginčo objekto tapo, žmonos sudaryti sandoriai, kuriais pastaroji padovanojo savo motinai santuokoje įgytą butą, bei pardavė savo tėvui nebaigtą statyti sodo pastatą ir žemės sklypą. Jau pirmosios instancijos teismas iškėlė interesų konflikto aplinkybę, tačiau sandorių pripažinimą negaliojančiais nagrinėjo kitu aspektu – kaip tariamus sandorius. Todėl kasacine tvarka nagrinėjama byla ir LAT suformuota išvada leidžia tinkamai įvertinti minėtų sandorių teisinę reikšmę. Pabrėžtina, jog LAT pažymi, jog įgaliotojo valia ir pats įgaliojimo negaliojimo klausimas šioje byloje nespręstinas, o dviejų sandorių neteisėtumas kildinamas iš teisėtai išduoto įgaliojimo pagrindu atliktų veiksmų įvertinimo jų atlikimo įgaliotojo interesams aspektu, todėl vertinamas tik tas faktas, ar ginčijami sandoriai buvo sudaryti atstovaujamojo interesais ir ar byloje nustatytomis aplinkybėmis šių sandorių sudarymas nesukėlė interesų konflikto. Minėtos bylos esmė leidžia formuoti išvadą, jog bendrieji apribojimai taikomi atstovavimo santykiams, ypatingai aktualūs ir nagrinėjamos temos atžvilgiu, kadangi išduotas įgaliojimas sutuoktiniui, reiškia ne tik jo teisę tvarkyti turtą, bet ir pareigą elgtis sąžiningai ir nesukelti interesų konflikto;

- neviršyti suteiktų įgaliojimų. Sudarydamas sandorius ar atlikdamas kitus juridinę reikšmę turinčius veiksmus atstovaujamojo vardu, atstovas išreiškia savo valią, tačiau jos turinys priklauso nuo atstovaujamojo jam suteiktų teisių, kuriomis remdamasis atstovas veikia.

Pažymėtina, jog daugelio valstybių teisės aktai numato identišką bendrąsias atstovo, veikiant atstovaujamojo vardu pareigas. Antai, JAV teisėje pripažįstama, jog pagrindinė atstovo, esančio atstovaujamojo patikėtiniu, pareiga – veikti lojaliai, sąžiningai ir tik atstovaujamojo

⁴⁴ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. G. J.Bagdonas v. P. Bijanskienė, Nr. 3K-3-425/2004, kat. 15.2.2.3.; 22.1.; 22.2.; 94.1.; 94.2.

⁴⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 19 d. nutartis c. b. O. Gliožerienė ir M. Tuminauskienė v. V. Gliožeris, Nr. 3K-3-48/2004, kat. 22.1, 40.6.

⁴⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 20 d. nutartis c. b. A. Balsys v. V. Balsienė ir kt., Nr. 3K-3-347/2005, kat. 21.4.1.1.; 21.4.3.; 75.8.; 121.20.

interesais. Be viso to, atstovaujamasis privalo atsiskaityti su atstovaujamoju dėl kiekvienos sudarytos sutarties, suteikti atstovujamam visą informaciją apie sudaromas ar sudarytas sutartis.⁴⁷ Vokietijos civilinės teisės doktrina numato, jog atstovo ir atstovaujamojo santykiai grindžiami dviem pagrindiniais principais – lojalumo ir atlygintinumo. Lojalumo principas reiškiasi keliais aspektais. Jis reiškia, kad atstovas tuo pat metu negali veikti ir savo, ir atstovaujamojo vardu, taip pat negali atstovauti abiem sutarties šalims. Be viso to, jis privalo sudaryti sutartis kuo palankiausiomis atstovujamajam sąlygomis.⁴⁸

Neabejotinai susiklosčius atstovavimo santykiams šeiminiuose santykiuose, atstovas privalo vadovautis ne tik minėtomis bendrosiomis pagrindinėmis pareigomis, tačiau ir kitais apribojimais, kurie išplaukia iš pastarųjų santykių specifikos. Pripažįstama, jog „jau pats santuokos sudarymas įpareigoja asmenį, jam atsiranda naujų pareigų ir papildomų jo turtinių ir asmeninių neturtinių teisių įgyvendinimo ribojimų, būtinų siekiant užtikrinti deramus šeimos santykius ir vaikų teises bei interesus“⁴⁹. Todėl sutuoktiniai atstovaudami vienas kitą arba veikdami kaip įstatyminiai savo vaikų atstovai taip pat privalo:

- veikti pirmiausia šeimos interesais. Šeimos gyvenimui būtinas yra ir materialusis pagrindas, užtikrinantis šeimos gyvenimo sąlygas, todėl teisės aktai riboja asmenų laisvę disponuoti atskiru turtu, nusižengiant šeimos interesams. Nors CK tiesiogiai nenurodo, tačiau aišku, jog tiek atstovaujamasis, tiek atstovas, privalo laikyti minėtą interesą prioritetiniu. Teismų praktikoje ne kartą yra pabrėžta, jog bet kokių imperatyvių ribojimų nustatymas, reglamentuojant sutuoktinių turtinius teisinius santykius turi keletą pagrindinių tikslų: apsaugoti tiek kito sutuoktinio, tiek ir nepilnamečių vaikų, šeimos, kaip tokios, turtinius interesus⁵⁰, apginti ekonomiškai ir socialiai silpnesnio sutuoktinio interesus⁵¹.

- saugoti vaikų interesus. Pastaroji pareiga taikytina tiek tiesiogiai tėvams, tvarkant vaikų turtą, tiek apskritai atliekant vienus ar kitus juridinius veiksmus, galinčius turėti įtakos vaikų interesams.

Dėl šių priežasčių atstovavimas šeiminiuose teisiniuose santykiuose privalo būti grindžiamas ne tik bendraisiais atstovavimo principais, bet ir specialiomis šeimos narių teises ir interesus saugančiomis nuostatomis. Pavyzdžiui, šeimos turto teisinis režimas įpareigoja sutuoktinius jį valyti, naudoti ir disponuoti juo, atsižvelgiant į šeimos santykius

⁴⁷ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. – Vilnius: Justitia, 1996. P. 214.

⁴⁸ Ten pat. P. 233.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 69.

⁵⁰ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. R. Rimkevičius v. M. Rimkevičienė ir kt, Nr. 3K-3-509/2000, kat. 42.

⁵¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 2 d. nutartis c. b. J. Romaš v. S. Romaš, Nr. 3K-3-449/2003, kat. 69.5.1; 69.7.

reglamentuojančiuose teisės normose nustatytus ypatumus, atitinkamai vaikų turtas gali būti tvarkomas tik išimtinai vaiko interesais ir pan. Visa tai galėtų būti pagrįsta samprata, jog šeimos teisės pagrindu susiklostantys santykiai pasižymi santykiniu arba absoliučiu apsauginiu požymiu.⁵² Todėl ir apribojimai bei įpareigojimai atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose įgauna platesnį aspektą, t.y. apima ne tik pareigą veikti atstovaujamojo interesais, bet apjungia tiek moralinę, tiek teisinę pareigą veikti išimtinai šeimos interesais. Todėl atstovavimo santykių atsiradimas ir iš to kylančių teisių ir pareigų vykdymas neturi paneigti ar atsiriboti nuo bendrųjų atstovavimo principų, bet kartu ir nepersverti šeimos narių teisių ir pareigų vien tik formaliais atstovaujamojo ir atstovo santykiais.

Pažymėtina, kad apskritai galimybė įgyvendinti turimas teisės šeimos santykiuose gali būti apribota. Pirmiausia, tai susiję su viešuoju interesu, kada yra būtina apsaugoti nedirbančius ar nepilnamečius šeimos narius. Dėl šios priežasties daugelis šeimos narių pareigų vienu metu yra ir jų pareigos (šiuo atveju yra kalbama apie asmeninius santykius tarp šeimos narių), todėl ir šeimos teisių turėjimas yra ypatingai susijęs su kitų šeimos narių teisėmis, kurios neturi būti pažeistos⁵³.

Atsižvelgiant į minėtas atstovo pareigas, atstovaujamasis įgyja tam tikras teises, kurios tam tikra prasme tampa išvestinėmis iš pagrindinių atstovo pareigų:

- teisė išreikšti savo valią dėl kito sutuoktinio įgaliojimo atlikti tam tikrus juridinius veiksmus;
- teisė į teisingą savo teisių ir teisėtų interesų, bei visos šeimos ir kai kuriais atvejais atskirai tik vaikų interesų atstovavimą ir įgyvendinimą;
- teisė reikalauti pripažinti atskirus sandorius negaliojančiais;
- teisė pripažinti jau sudarytus sandorius.

Prie pagrindinių atstovaujamojo pareigų yra priskiriama pareiga tiksliai apibrėžti atstovo įgaliojimus, suteikti atstovui visą jo funkcijoms atlikti būtiną informaciją, atlyginti už atliktus pavedimus ir t.t. Tačiau norėtųsi atkreipti dėmesį, jog minėtos atstovaujamojo sutuoktinio bendrosios pareigos ne visa apimtimi ir ne visais atvejais galėtų būti taikytinos šeimos teisiniuose santykiuose. Atitinkamai atlygintinumas už atstovavimą šeimos teisiniuose santykiuose tiesiogiai nenumatytas. Ir nors pripažįstama, jog atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose taikomos ir CK 2.151 str. nuostatos, reglamentuojančios atstovaujamojo pareigą atlyginti išlaidas bei sumokėti atlyginimą, tačiau atstovavimo šeiminiuose santykiuose, manytina, jog tik įgaliojimo tvarkyti vieno iš sutuoktinių asmeninę nuosavybę atveju galima būtų

⁵² Антольская М. В. Семейное право. – Москва: Юристъ, 2001. С.95.

⁵³ Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. – Москва: 2004. С. 37-38.

kelti atlygintinumo klausimą. Visais kitais atvejais, bet kokie vieno sutuoktinio kaip atstovo veiksmai ir jo turėtos išlaidos atlyginamos iš bendrojo šeimos (plačiąja prasme) turto.

Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose specifika lemia ir šių santykių subjektų veiklos principus ir kryptis. Neabejotinai tiek atstovaujамasis, tiek atstovas veikdami vieno iš sutuoktinio vardu ar atlikdami atskirus juridinius veiksmus, kaip įstatyminiai savo vaikų atstovai, privalo vadovautis imperatyviomis teisės normomis ir savo teisių įgyvendinimą sieti su bendru šeimos gyvenimu ir šeimos gerove. Kaip nustatoma CK 3.3 str. 2 dalyje, šeimos įstatymai ir jų taikymas turi užtikrinti <...> galimybę visiems šeimos nariams tinkamai įgyvendinti savo teises ir apsaugoti nepilnamečius vaikus nuo netinkamos kitų šeimos narių bei kitų asmenų ir kitokių veiksmų įtakos. Todėl sutuoktiniai, pasinaudodami CK suteikta teisine galimybe atstovauti vienas kitą, visų pirma, privalo veikti atskirų teisės normų reguliavimo srityje, nepaneigdami pačios šių teisinių nuostatų reikšmės ir paskirties. Ypatingai atsakingai sukurti atstovavimo santykius įgaliojimo pagrindu, kai tai yra būtina, sudarant atskirus sandorius.

Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose subjektai privalo vadovautis tiek bendraisiais civilinių santykių reglamentavimo principais (sutarties laisvės, proporcingumo, teisėtų lūkesčių, neleistinumo piktnaudžiauti teise ir pan.), tiek pamatine konstitucine nuostata, jog įgyvendindamas savo teises ir naudodamasis savo laisvėmis, žmogus privalo laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir įstatymų, nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių (Konstitucijos⁵⁴ 28 str.). Tačiau atitinkamai būtina pabrėžti, jog kai kurie iš šių principų negali turėti absoliutaus pobūdžio, nes apsauginės šeimos teisės normos gali riboti, tarkim sutuoktinių teisę sudaryti sandorius su kitais asmenimis, negavus kito sutuoktinio sutikimo, ar neturint pastarojo įgaliojimo veikti jo vardu. Taip pat pastebėtina, jog ir atstovaujамasis išduodamas įgaliojimą veikti jo vardu nėra visiškai laisvas, nustatyti atstovo veiklos ribas, kurios prasilenktų su šeimos interesais. Atitinkamai ir Konstitucijos 38 ir 39 straipsniuose įtvirtintos pamatinės nuostatos leidžia teigti, jog šeimos interesams yra teikiamas pirmumas palyginti su asmeniniais interesais.

Ypatingai svarbu, jog sutuoktiniai atstovaudami vienas kitą teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis įvertintų faktą, jog pirmoji jų pareiga yra ne tik tarpusavio interesų gynimas, bet vaikų teisių įgyvendinimas ir gynimas. Siekiant išvengti tiek materialiai, tiek moraliai skausmingų pasekmių, teisės aktai imperatyviai nustato, jog „nė vienas vaikas negali būti paliktas be gyvenamojo būsto, minimalių pragyvenimo lėšų ir globos ar rūpybos“ (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 str. 1 d. 7 p.). Pastaroji nuostata ir jos įgyvendinimas detalizuojami ir kituose teisės aktuose, nustatant atskirus apribojimus, valdant, naudojant ir disponuojant atskiru šeimos turtu.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014; 2006, Nr. 48-170.

Suprantama, jog bet koks vaikų ar apskritai šeimos, kaip viseto, interesų pažeidimas, negalėtų būti toleruotinas teisinėje valstybėje, todėl nagrinėtų pareigų ir veiklos principų pažeidimas, pirmiausia, sietinas su teisinėmis pasekmėmis, įtraukiančiomis į pažeistų teisių gynimo mechanizmą.

4. ATSTOVAVIMO ŠEIMINIUOSE TEISINIUOSE SANTYKIUOSE RŪŠYS

4.1 Nepilnamečių vaikų įstatyminis atstovavimas

Nepilnamečių vaikų įstatyminio atstovavimo pirminis juridinis pagrindas yra bendrasis tokio subjekto visiško veiksnumo neturėjimas. Kaip apibrėžiama CK 2.5 str. 1 d. fizinio asmens galėjimas savo veiksmais įgyti civilines teises ir susikurti civilines pareigas (civilinis veiksnumas) atsiranda visiškai, kai asmuo sulaukia pilnametystės, t.y. kai jam sueina aštuoniolika metų. Išskirtina, jog tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose, įtvirtintos nuostatos, jog vaikas yra žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystė nepripažinta anksčiau (JT Vaiko teisių konvencijos 1 str., Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 2 str.). Vadovaujantis CK nuostatomis, vaikas nesulaukęs pilnametystės įgyja visišką veiksnumą sudaręs santuoką arba emancipacijos būdu.

Atsižvelgiant į atstovavimo santykių kompleksiskumą, visų pirma išskirtina vidinių šių santykių subjektų grupė. Kaip jau minėta aukščiau, vidinė atstovavimo santykių pusė susiklosto tarp atstovo ir atstovaujamojo: nagrinėjamos temos atžvilgiu – tarp nepilnamečio vaiko ir teisėtų jo atstovų. Pagal Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 3 str. teisėtais vaiko atstovais yra laikomi tėvai, įtėviai, globėjai, rūpintojai ir kiti asmenys, kurie pagal įstatymą ar kitą teisės aktą privalo rūpintis vaiku, jį auklėti, globoti, jam atstovauti, ginti jo teises ir teisėtus interesus. Atstovavimo rūšių aspektu, pažymėtina, jog santykis tarp atstovo ir atstovaujamojo atsiranda nepriklausomai nuo atstovaujamojo valios ir atstovo įgalinimai apibrėžiami ne įgaliojimu, o įstatymu ar administraciniu aktu ir tai yra privalomasis (būtinasis) atstovavimas. Nepilnamečių vaikų įstatyminis atstovavimas pirmiausia, gali būti grindžiamas giminystės ryšiu (tėvai yra nepilnamečių vaikų atstovai) arba administraciniu aktu (įtėviai yra savo įvaikių atstovai, o globėjai (rūpintojai) – savo globotinių (rūpinamųjų) atstovai).⁵⁵ Kaip įtvirtinta CK 3.157 str. 1 dalyje, 3.272 str. 1 dalyje, CK 3.227 2 dalyje, tėvai yra savo neveiksnių nepilnamečių vaikų, atitinkamai ir vaiko globėjas (rūpintojas) yra vaiko atstovai pagal įstatymus, o įvaikintojai laikomi vaiko tėvais pagal įstatymą. Pažymėtina, jog faktas, kad įvaikinimas ir globas (rūpybos) nustatymas yra susijęs su administraciniu aktu (teismo ar vietos savivaldos institucijos sprendimu (laikinosios globos atveju)), toks atstovavimas ir jo turinys yra apspręstas įstatymu ir tik pirminis šių teisinių santykių įtvirtinimo elementas yra administracinis aktas.

Nagrinėjant nepilnamečių vaikų įstatyminį atstovavimą ne mažiau reikšmingu aspektu tampa ir vaiko bei jo globėjų (rūpintojų) santykių turinys, ypatingai siekiant atsakyti į pagrindinį klausimą, ar šie santykiai gali patekti į šeiminių teisinių santykių apimtį. Pagrindinis globos

⁵⁵ Civilinė teisė. - Kaunas: Vijusta, 1997. P. 211.

(rūpybos) tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti (CK 3.248 str.). Pati vaiko globos (rūpybos) sąvoka apima likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūrą, auklėjimą ir ugdymą, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymą ir palaikymą, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimą ir atstovavimą jiems (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo⁵⁶ 3 punkto 2 dalis). Minėtos nuostatos kompleksiskai vertinant su CK 3.1 str. 1 dalies norma suponuoja išvadą, jog tarp nepilnamečio vaiko ir jo globėjo (rūpintojo) susiklosto šeiminiai teisiniai santykiai, tačiau jie negali būti laikomi šeimos santykiais, nes pastarieji subjektai nėra šeimos nariai. Atitinkamai, nagrinėjant nepilnamečių vaikų įstatyminių atstovavimą, kuri įstatymo ribose įgyvendina globėjai (rūpintojai) išskirtina tik šių santykių specifika, lyginant su bendruoju šių subjektų atstovavimu. Pavyzdžiui, uzufrukto santykius reglamentuojantys CK straipsniai negali būti taikomi ir globėjų (rūpintojų) turtiniams santykiams. Nors teisės doktrinoje šis klausimas nėra vienareikšmiškai interpretuojamas. Vieni autoriai mano, jog dėl šios priežasties, jog globėjas (rūpintojas) nėra vaiko šeimos, todėl ir tokio vaiko turtas negalėtų būti naudojamas svetimos šeimos interesais⁵⁷. Pastaroji pozicija galėtų būti pagrįstas ir nuostata, jog vaiko globa (rūpyba) nesukuria tarp globotinio (rūpinamojo) ir jį globojančio (rūpinančio) asmens teisinių santykių kaip tarp tėvų pagal kilmę.

Nepilnamečių vaikų įstatyminio atstovavimo santykių aspektu, pažymėtina, jog šiems santykiams tapachiai būdinga tiek vidinė, tiek išorinė atstovavimo pusė. Tačiau vertinant bendrojo atstovavimo civiliniuose santykiuose požiūriu, šiuo atžvilgiu ypatingai yra svarbūs būtent atstovo ir atstovaujamojo santykiai ir veikimas atstovaujamojo vardu įgauna dar didesnę reikšmę. Paminėtinė Konstitucijos nuostata skelbia, jog nepilnamečius vaikus gina įstatymas. Daugelis tiek tarptautinių, tiek nacionalinių teisės aktų nustato tiek asmenines, tiek turtines tėvų ir vaikų tarpusavio teises ir pareigas. Todėl teisėtų vaiko atstovų veikla negali apsiriboti vien tik turtinių nepilnamečio vaiko teisių ir teisėtų interesų atstovavimu. Šiuo aspektu nagrinėtini kai kurie tėvų ir vaikų asmeniniai teisiniai santykiai.

Istoriniu lyginamuoju būdu galima išskirti, jog jau Lietuvos statutuose buvo žinomos tiek turtinės, tiek asmeninės tėvų ir vaikų teises ir pareigos. Tik tuo metu vaikų asmeniniai santykiai buvo pagrįsti ne lygybės tarp asmenų principu; tėvo valdžia arba gimdytojų teisė turėjo prioritetą prieš visuomenės teisę į vaiką, kai visuomenės narį⁵⁸.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“//Valstybės žinios, 2003, Nr. 84-3836.

⁵⁷ Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 197.

⁵⁸ Andriulis V. Lietuvos statutų (1529, 1566, 1588) šeimos teisė. – Vilnius: TIC, 2003. P. 153.

Šiuolaikinė teisė skelbia, jog kiekvienas vaikas turi neatimamą teisę gyventi bei sveikai vystytis, teisę žinoti savo tėvus, gyventi kartu su tėvais, būti auklėjamas ir aprūpinamas savo tėvų šeimoje (CK 3.161 str.), o tėvai ar globėjai (rūpintojai) turi teisę ir pareigą auklėti savo vaikus ir yra atakingi už vaikų auklėjimą ir vystymą, privalo rūpintis savo vaikų sveikata, jų dvasiniu ir moraliniu ugdymu (LR 3.165 str., 3.271 str.). pažymėtina, jog CK tiesiogiai nereglamentuoja vaikų asmeninių teisių ir interesų atstovavimo, tačiau pastarieji atstovavimo aspektai įtvirtinti daugelyje kitų teisės aktų. Paminėtina, jog Švietimo įstatymo⁵⁹ 47 str. 2 dalies 4 punktas nustato, jog tėvai turi pareigą parinkti savo vaikams iki 14 metų dorinio ugdymo (tikybės arba etikos) programą, Specialiojo ugdymo įstatymo⁶⁰ 33 straipsnio 1 dalies 4 punktas numato, jog tėvai turi teisę dalyvauti įvertinant vaiko specialiuosius poreikius, gauti išsamią informaciją apie įvertinimo rezultatus, Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo⁶¹ 8 straipsnio 1 dalies numatyta tvarka duoti sutikimą teikti sveikatos priežiūros ar slaugos paslaugas nepilnamečiams pacientams iki 16 metų ir pan. Svarbu pabrėžti, jog nepilnamečių vaikų teisėtų atstovų asmeninių neturtinių savo atstovaujamųjų teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimas negali būti laikomas mažiau reikšmingu nei turtinių teisių gynimas ir jų atstovavimas.

Atsižvelgiant į tai, jog CK trečiosios knygos atskiras skyrius yra skirtas turtinėms vaikų ir tėvų tarpusavio teisėms ir pareigoms, šis aspektas nagrinėtinas plačiau, pirmiausia išskiriant apskritai privalomojo atstovavimo ribas, reglamentuotas atskiromis teisės aktų nuostatomis.

Visas teisės normas, nustatančias vaiko teisių ir interesų apsaugą, galima suskirstyti į dvi grupes⁶²:

- 1) vaiko atstovų, vykdančių vaiko turtinių ir neturtinių teisių įgyvendinimą, teises ir pareigas nustatančias teises normas;
- 2) pačių vaiko tėvų subjektyvių teisių įgyvendinimo ribojimą nustatančias teisės normas siekiant apsaugoti vaiko interesus.

Įgyvendinant tiek asmenines, tiek turtines nepilnamečių vaikų teises ir teisėtus interesus teisėtai jų atstovai privalo visur ir visada vadovautis prioritetiniu vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principu (JT Vaiko teisių konvencijos 18 str. 1 d., CK 3.3 str. 1 d., Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 str. 1 d. 1 p.). Pastarojo principo turinys yra labai platus, apimantis tiek socialinius, tiek ekonominius, tiek kultūrinius, tiek moralinius vaiko interesus.

Nagrinėtinas nepilnamečių vaikų turtinių teisių ir interesų atstovavimas, visų pirma, yra apspręstas jau minėto teisinio veiksnio neturėjimo, kadangi civilinis teisnumas atsiranda asmens gimimo momentu. Fizinio asmens vienas iš civilinio teisnumo turinio elementų yra

⁵⁹ Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas// Valstybės žinios, 2000 11 29, Nr. 102-3214.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas// Valstybės žinios, 1998 12 31, Nr. 115-3228.

⁶¹ Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas// Valstybės žinios, 2004 07 24, Nr. 115-4284.

⁶² Stripeikienė J. Vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, problema//Jurisprudencija, 2003, t. 42(34). P. 12–17.

galėjimas turėti turtą, kaip privačios nuosavybės objektą, todėl ir nepilnametis vaikas jau nuo gimimo momento gali būti tam tikros nuosavybės savininku (pvz. paveldėto turto). Tačiau įstatyminio atstovavimo paskirtis ir yra užtikrinti tokio subjekto teisių įgyvendinimą iki to momento, kol jis sukakęs tam tikrą amžių pats savo veiksmais galės susikurti teises pareigas ir įgyvendinti savo teises į turimą nuosavybės objektą. Be viso to, JT Vaiko teisių konvencija laiduoja, jog vaikui, atsižvelgiant į jo fizinį ir psichinį nebrandumą, reikia ypatingos apsaugos ir priežiūros, taip pat atitinkamos teisinės apsaugos, tiek iki gimimo, tiek ir po jo. Todėl ir nepilnamečių vaikų atstovavimas įgauna ypatingą statusą ne tik teisine, tačiau ir socialine prasme.

Pamatinė nuostata, numatanti tėvų pareigas, tvarkant nepilnamečių vaikų turtą, įtvirtina pareigą tai daryti išimtinai vaikų interesais. Pastaroji nuostata įtvirtinta ir Vokietijos Civilinio kodekso⁶³ 1627 straipsnyje (*angl. for the benefit of the child*). Pajamų ir bet kokios naudos, atsiradusios iš disponavimo vaiko turtu, privalo būti naudojamos vaiko išlaikymui ir pagal Ispanijos teisę.⁶⁴ Todėl būtina pateikti Lietuvos teisės aktų, teisės doktrinos ir teismų praktikos suformuotą vaiko interesų turinį. Eilėje teisės aktų, tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygiu, yra įtvirtintos pagrindinės vaiko teisės, atitinkamai, teisė gyventi ir augti, teisė būti sveikam, teisė į kokybiškas gyvenimo sąlygas, teisė į nuosavybę, teisė į gyvenamąjį būstą, teisė į mokslą, teisė būti aprūpintais ir pan. Visos šios teisės sudaro kompleksinį vaiko interesų turinį. Bet kuris teisėtų atstovų veiksmas (ar neveikimas) pažeidžiantis minėtas teises, neabejotinai traktuotinas kaip pažeidžiantis vaiko interesus. Žinoma, ir atstovavimo santykių metu, teisėti nepilnamečio vaiko atstovai, turi taip atstovauti vaiko teises ir interesus, kad nebūtų paneigta nė viena iš vaiko teisių. Bendrąją prasme, žodis „interesas“ reiškia: „svarbus, rūpimas dalykas; nauda“⁶⁵. Todėl LAT išvestinai suformulavo išvadą, jog „vaiko interesai yra jo požiūriu svarbūs, rūpimi dalykai, tai, kas jam naudinga“⁶⁶. Pažymėtina, jog teismų praktikoje išskirtas ir tam tikra prasme dinaminis vaiko interesų aspektas, kadangi „vaiko interesai – tai pirmiausia įstatymuose numatytos vaiko teisės ir galimybės šias teises įgyvendinti konkrečioje situacijoje“⁶⁷. Aišku, jog vaikui augant ir vystantis kai kurios vaiko galimybės įgyvendinti savo teises keičiasi, vadinasi, keičiasi ir kai kurie vaiko interesai, išskyrus pamatines ir neatimamas vaiko teises, kadangi, tarkim, vaiko teisė į būstą negali būti mažiau ar daugiau svarbi skirtingais vaiko gyvenimo etapais. Tačiau pažymėtina, jog atstovavimo nepilnamečių vaikų turtinėms teisėms, atskirais

⁶³The German Civil code // <<http://www.hull.ac.uk/php/lastcb/bgbengl.htm#8%201>>; <<http://64.233.183.104/search?q=cache:hRC65OcNxYMJ:www.hull.ac.uk/php/lastcb/bgbeng2.htm+german+civil+code&hl=lt>>; prisijungimo laikas 2006 m. birželio 2 d.

⁶⁴ Family law in Europe. Second edition. – Butterworths, LexisNexis, 2002. P. 613.

⁶⁵ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijos leidybos institutas, 2000. P. 215.

⁶⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimo patvirtinta apžvalga „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nustatant nepilnamečių vaikų gyvenamąją vietą, tėvams gyvenant skyrium“.

⁶⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 29 d. nutartis c. b. V. Šeškas v. Z. Lengvelienė ir kt., Nr. 3K-3-105/2001, kat. 71.3, 71.4.

vaiko gyvenimo tarpsniais, gali keistis tik tėvų, kaip įstatyminių atstovų, veiklos apimtis ir ribos, kadangi sulaukęs skirtingo amžiaus vaikas pats gali atlikti tam tikrus juridinius veiksmus, t.y. įgyvendinti ribotą savo veiksmumą. Atitinkamai bendraja prasme, apibrėžiant vaiko interesų turinį tikslinga vadovauti rusų teisės doktrinos suformuluota nuostata, jog „vaiko interesai yra suprantami, kaip interesai, susiję su jo išlaikymo aprūpinimu, tinkamu auklėjimu, bendrojo išsilavinimo įgijimu; su vaikų sveikatos apsauga, su jo dvasiniu, fiziniu vystymu“⁶⁸. Atsižvelgiant į tai, išskirtina, jog teisėti vaiko atstovai yra įpareigojami ne tik garantuoti vaikui jo neatimamas teises, tačiau ir jas ginti atstovaujant vaiko interesams. Teismų praktikoje pripažįstama, jog „tėvų neveikimas dėl pažeistų teisių gynimo, taip pat turi būti vertinamas kaip prieštaraujantis vaiko interesams“⁶⁹.

Iki CK įsigaliojimo šeimos santykius reglamentavęs SŠK nenumatė nepilnamečio vaiko teisių, todėl jos buvo traktuojamos kaip išvestinės iš jų tėvų teisių. Įdomu tai, jog tik įsigaliojus CK buvo grįžta jau prie Lietuvos Statutuose pripažinto vaiko ir tėvų turto atskirumo koncepcijos, kada buvo tiesiogiai nurodoma, jog tai, ką įgijo tėvai ar vaikai, įgijo tik sau. Tokios teisinės nuostatos (SŠK), kai vaiko teisės buvo pripažįstamos išvestinėmis iš jo tėvų teisių, iš esmės pažeidė principą, kad ką tik gimęs asmuo įgyja subjektiškumą ir tik dėl amžiaus buvo neigiama vaiko teisė būti savarankišku teisės subjektu.⁷⁰ Kaip pažymima LAT praktikoje iki 2001 m. liepos 1 d. galiojęs SŠK nenumatė vaiko teisių atskyrimo galimybių nuo jo tėvų teisių, todėl tėvai, būdami vaikų įstatyminiai atstovai, neretai veikė kaip vieninteliai teisių turėtojai, neatsižvelgdami į kitą teisės subjektą – vaiką, tuo pažeisdami vaiko interesus⁷¹. Dabartiniu metu, pasikeitus ir teisiniams reglamentavimui, įtvirtinama pamatinė nuostata, kad vaikai neturi nuosavybės teisės į tėvų turtą, o tėvai – į vaikų turtą (CK 3.161 str. 4 d.). Identiška nuostata įtvirtinta ir Rusijos Šeimos kodekso 60 straipsnio 4 dalyje. Tai pirmiausia suponuoja vaikų ir tėvų turto atskirumo pamatinį principą. Pažymėtina, jog tėvų ir vaikų turtinių teisių atskyrimo principas yra absoliutaus pobūdžio. Rusijos šeimos teisėje taip pat iki Šeimos kodekso priėmimo nebuvo teisės normų, numatančių nepilnamečio vaiko nuosavybės teisių.⁷² Vadinas, nepilnametis asmuo visiškai yra teisinis nuosavybės teisės turėjimo aspektu, tačiau jos valdymas, disponavimas ar naudojimas ja yra atliekamas jo atstovų pagal įstatymą – tėvų. Atitinkamai Vokietijos Civilinis kodeksas nustato, jog rūpinimasis vaiko asmeninėmis ir turtinėmis teisėmis yra laikomas ir vaikų atstovavimu (Vokietijos Civilinio kodekso 1626 str. 2 d.). Nepilnamečių

⁶⁸ Муратова С. А. Семейное право: учебник. - Москва, 2004. С. 119.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 35 Dėl įsta ty mų tai ky mo teis mų prak ti ko je, nu sta tant ne pil na me čių vai kų gy ve na mą ją vie tą, tē vams gy ve nant sky rium.

⁷⁰ Stripeikienė J. Vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, problema//Jurisprudencija, 2003, t. 42(34). P. 12–17.

⁷¹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. J. Barinova v. I. Babrovskaja ir kt., Nr. 3K-3-883/2002, kat. 27.5; 72.1; 15.2; 1.2.

⁷² Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. – Москва: 2004. С. 273.

vaikų atstovavimo kilmė Austrijoje taip pat kildinama iš bendrosios tėvų pareigos rūpintis vaikais, nustatant, jog civiliniuose teisiniuose santykiuose tik tėvai gali atstovauti savo vaikus.⁷³ Neišskirtinai ir Belgijos teisės doktrina pripažįsta, jog nepilnamečiai iki 18 metų iš principo neturi veiksnio atlikti atskirus juridinius veiksmus, todėl savo teises įgyvendina per savo įstatyminius atstovus.⁷⁴ Tokiu būdu susiformuoja nagrinėjami atstovavimo santykiai. Be jau auščiau aptartos tėvų pareigos vaikų turtą tvarkyti išimtinai vaiko interesais, būtina atkreipti dėmesį, jog šeimos, kaip socialinio vieneto išskirtinumas lemia ir kai kuriuos išskirtinius šių atstovavimo santykių aspektus.

Kaip pažymima civilinės teisės doktrinoje, „vaikų poreikiai nėra atskiriami nuo bendrų šeimos poreikių“⁷⁵. Pirmiausia žinotina, kad visas šeimos turtas plačiuoju požiūriu kartu su vaiko turtu yra tam tikro kolektyvo – šeimos – turtas, ir šis šeimos turto kompleksas sudaro ekonominį pagrindą šeimai normaliai gyvuoti ir vykdyti savo funkcijas.⁷⁶ Pastaroji nuostata leidžia daryti pagrįsta išvadą, jog vaikų turtas ar jo duodamos pajamos prireikus ir nepažeidžiant vaikų interesų gali būti panaudojami bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Atitinkamai CK 3.186 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta norma nustatanti pareigą pajamas ir vaisius, gaunamus iš nepilnamečiam vaikui priklausančio turto, tėvai gali naudoti šeimos reikmėms, atsižvelgiant į vaiko interesus. Pažymėtina, jog pastarojo teisinė norma tėvams, kaip įstatyminiams vaiko atstovams, suteikia teisę panaudoti šeimos poreikiams tik iš vaiko turto gaunamas pajamas ir vaisius. Tačiau teismo leidimu, esant būtinoms šeimos reikmėms, jie gali panaudoti ir vaiko pagrindinį turtą. Tokia pozicija patvirtinama ir teismų praktikoje. Nagrinėtoje byloje, pareiškėjai R.Š. ir E.Š. prašė teismo leisti panaudoti savo nepilnamečio sūnaus banko sąskaitoje esančius pinigus, kuriuos sūnaus vardu jie buvo padėję į banką, teismo leidimu paradvę jam priklausančių butą Vilniuje. Pareiškėjai turėjo išsiskolinimą už komunalines paslaugas ir kitokių šeimos išlaidų, kurių nebepajėgia sumokėti. Teismas, patikrinęs nurodytų aplinkybių pagrįstumą nutartimi prašymą patenkino⁷⁷. Šiuo klausimu Rusijos teisės doktrinoje, komentuojant vaikų ir tėvų turto atskirumo koncepciją, taip pat pripažįstama, jog vienaip ar kitaip tėvai ir vaikai, gyvendami kartu, gali bendrai naudotis vieni kitų turtu bendru susitarimu⁷⁸.

Atstovaudami savo vaikų turtinėms teisėms tėvai privalo vadovautis ne tik vaiko interesų prioritetiškumo principu, tačiau ir vykdyti teisės aktų nustatytas vaiko turtinių teisių

⁷³ Family law in Europe. Second edition. – Butterworths, LexisNexis, 2002. P. 28.

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 366.

⁷⁶ Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 185.

⁷⁷ Teismų praktika. 2002, Nr. 19, p. 192.

⁷⁸ Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. – Москва: 2004. С. 281.

garantijas. CK 3.186 straipsnio 3 ir 4 dalyse įtvirtinti pagrindiniai draudimai tėvams, kaip įstatyminiams savo vaikų atstovams:

1) draudimas tėvams tiesiogiai ar per tarpininkus įsigyti savo nuosavybėn šį turtą ar teises į jį. Pastarojo draudimo turinys turi būti suprantamas tiek kaip tiesioginis, tiek kaip turto ar teisių į jį įgijimas per tarpininkus ir išplaukia iš galimo vaikų ir tėvų interesų asmeninių interesų konflikto. Atsižvelgiant į tai, jog tėvai, atlikdami juridinę reikšmę turinčius veiksmus su jų vaikų nuosavybe, veikia kaip įstatyminiai atstovai, todėl šiems santykiams taip pat taikytinas interesų konflikto vengimo principas. Vadovaujantis CK 2.135 straipsnio 1 dalimi, jei atstovas, pažeisdamas suteiktas teises, sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį, toks sandoris atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu. CK tokią teisę suteikia tiek pačiam vaikui, tiek jo įpėdiniais. Svarbu tik pabrėžti, jog civilinis procesinis veiksnumas yra įgyjamas nuo 18 metų, išskyrus atvejus, kai vaikas nuo 14 metų gali pareikšti ieškinį teismui dėl savo pažeistų teisių ir interesų, kuriuose jis turi veiksnumą. Ginant viešąjį interesą – nepilnamečių vaikų teises ir interesus – tokį ieškinį galėtų pareikšti ir valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija bei prokuroras;

2) draudimas sudaryti reikalavimo perleidimo sutartį, pagal kurią jie įgytų reikalavimo teisę į savo nepilnamečių vaikų turtą ar jo teises.

Lyginant galima išskirti, jog Rusijos Civilinio kodekso 37 straipsnio 4 dalis nustato, jog tėvai (ar kiti teisėti vaiko atstovai) neturi teisės sudaryti sandorių su savo nepilnamečiais vaikais, išskyrus perduoti jiems turtą dovanojimo ar neatlygintinos panaudos pagrindu.

Pamatinė nuostata, reglamentuojanti vaikų turto tvarkymą, nustato, jog turtą, kuris yra nepilnamečių nuosavybė, tvarko jų tėvai uzufukto teisėmis (CK 3.185 str. 1 d.). Pastebėtina, jog kai kurių autorių veikaluose uzufukto teisė, kurios pagrindu tėvai valdo, naudoja ir disponuoja vaikų turtu, dar yra vadinama „svetnauda“⁷⁹. Tokios teisinės uzufukto kategorijos pasirinkimas neabejotinai nulemtas remiantis bendrąją lingvistine prasme, tiek šio žodžio lotynišku vertimu. Tačiau norėtusi pabrėžti, jog „svetnauda“ kalbant apie šeimos teisinius santykius ne visiškai atitinka šios tėvų teisės prasmę. Sutinkama, jog tėvų ir vaikų turtas yra atskiras, tačiau tuo pačiu norėtusi pabrėžti, jog šeimos santykių artimumo ir bendrumo koncepcijos prasme reiktų vengti sąvokų, griežtai išskiriančių vaikų turtą kaip visiškai svetimą. Kalbant apskritai apie uzufukto teisę, reiktų pabrėžti, jog daiktinės ar prievolinės teisės normos sprendžiant vaikų teisių apsaugos klausimus taikomos sistemiškai su šeimos teisės normomis teikiant prioritetą normoms, ginančioms ir saugančioms vaikų teises. Tėvų uzufukto teisė yra specifinė. Todėl CK nuostatos, reglamentuojančios uzufukto, kaip daiktinę teisę, tėvų uzufukto teisei taikomi tiek, kiek tai neprieštarauja CK trečiosios knygos nuostatoms. Sistemiškai taikant atskiras CK normas, svarbu

⁷⁹ Čivilytė – Gylienė V. Trumpas šeimos teisės vadovas. – Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 110-112.

teisingai įvertinti teisinę tėvų uzufrukto teisę. Kaip numatoma CK 4.141 straipsnio 1 dalyje uzufruktas – asmens gyvenimo trukmei ar apibrėžtam terminui, kuris negali būti ilgesnis už asmens gyvenimo trukmę, nustatyta teisė (uzufruktoriaus teisė) naudoti svetimą daiktą ir gauti iš jo vaisius, produkciją ir pajamas. Pastarąją teisinę definiciją, aiškinant sistemiškai su CK trečiosios knygos nuostatomis, šeimos teisiniuose santykiuose ir tėvų uzufrukto teisės atžvilgiu, reiškia, kad tėvai šią teisę privalo naudoti ne savo asmeniniams poreikiams tenkinti, o tik vaiko ir visos šeimos interesais, kaip to reikalaujama CK 3.186 straipsnio 1 dalyje. Pažymėtina, jog Ispanijos teisės aktai įtvirtinę pareigą, o ne teisę tėvams administruoti vaikų turtą, išskyrus turtą, kuris buvo įgytas neatlygintinai, t.y. paveldėtas ar padovanotas turtas ir tokiam turtui yra paskirtas kitas administratorius ar pajamos yra gautos kaip darbo užmokestis, vaiko vyresnio kaip 16 metų.⁸⁰

Be viso to, kas išdėstyta aukščiau, tėvų uzufrukto teisę riboja pačių nepilnamečių teisė įstatymo numatytais atvejais savarankiškai sudaryti sandorius susijusius su savo turtu. Kaip numatoma CK 2.7 ir 2.9 straipsniuose, nepilnamečiai iki keturiolikos metų turi teisę savarankiškai sudaryti smulkius buitinius sandorius, sandorius, susijusius su asmeninės naudos gavimu neatlygintinai, taip pat sandorius, susijusius su savo uždirbtų lėšų, atstovų pagal įstatymą ar kitų asmenų suteiktų lėšų panaudojimu, jeigu šiems sandoriams nėra nustatyta notarinė ar kita speciali forma, o nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų, be minėtų teisių, turi teisę savarankiškai disponuoti savo pajamomis bei turtu, įgytu už šias pajamas, įgyvendinti autorių teises į savo kūrinčius, išradimus, pramoninį dizainą, taip pat sudaryti smulkius buitinius sandorius. Vokietijos civilinė teisė lygiaverčiai nustato tėvų atstovavimo ribas vaikų turčinėms teisėms, siejant su tam tikrais veiksnio aspektais. Kaip numatoma Vokietijos civilinio kodekso 1628 straipsnio 2 dalyje, tėvai įstatymiškai nėra įgalioti sudarinėti sandorių vaikų vardu ir juos atstovauti, kai nepilnametis pats turi subjektinę teisę atlikti šiuos veiksmus. Be viso to, Vokietijos civilinėje teisėje egzistuoja teisinė norma, kuri draudžia tėvams atstovauti vaikų turtines teises, jei vaiko turtui yra paskirtas turto administratorius (ang. *curator*). Kaip pažymima Rusijos šeimos teisės doktrinoje tėvai ne tik privalo nepažeisti nepilnamečių vaikų riboto veiksnio koncepcijos ir jos pagrindu turimų vaiko subjektyvių teisių, tačiau ir laikytis kitų įstatyminių apribojimų, pvz., reikalavimo gauti atitinkamo organo leidimą sudaryti vieną ar kitą sandorį vaiko vardu.⁸¹ Įdomu, jog Belgijos teisinės nuostatos suteikia nepilnamečiui vaikui, pasižyminčiam pakankama branda atlikti pačiam neatidėliotinus juridinius veiksmus, siekiant apsaugoti savo vertybes ar garantuoti sau išlaikymą.⁸² Tai reiškia, jog vertinant lyginamuoju

⁸⁰ Family law in Europe. Second edition. – Butterworths, LexisNexis, 2002. P. 613.

⁸¹ Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. – Москва: 2004. С. 276.

⁸² Family law in Europe. Second edition. – Butterworths, LexisNexis, 2002. P. 57.

aspektu su Lietuvos teisiniu reglamentavimu, pastaroji vaiko teisė ne tik apriboja tėvų teisę atlikti atskirus veiksmus, tačiau ir išplečia paties vaiko veiksnumo ribas, neatsižvelgiant į amžių, o jį subjektyvų kriterijų – jo asmeninę ir socialinę brandą.

Pažymėtina, jog CK nustato ir dar vieną papildomą nepilnamečių vaikų turtinių teisių apsaugos mechanizmą. CK 3.188 straipsnyje išvardijami sandoriai, prieš kuriuos atlikdami tėvai privalo gauti teismo leidimą. Tai vadinamoji institucinė vaiko teisių ir interesų išankstinė apsauga. Išankstinis teismo leidimas reikalingas, jeigu tėvai sudaro sandorį, susijusį su nepilnamečio vaiko turtu, nepriklausomai nuo to, koks tai turtas (CK 3.188 straipsnio 1 dalis), išskyrus specialiose normose, pavyzdžiui, minėto straipsnio 1 dalies 5 ir 6 punktuose, numatytus atvejus. Nepilnamečiai nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų, turintys dalinį civilinį veiksnumą, savarankiškai sudaro sandorius, numatytus CK 2.8 straipsnio 2 ir 4 dalyse, 2.7 straipsnio 3 dalyje, ir taip disponuoja savo pajamomis bei turtu, įgytu už šias pajamas. Visiems kitiems nepilnamečių nuo keturiolikos iki aštuoniolikos metų sudaromiems sandoriams reikalingas tėvų arba rūpintojų sutikimas, o ne teismo leidimas (CK 2.8 straipsnio 1 dalis). Specialios taisyklės, susijusios su papildoma vaiko turto apsauga, Ispanijoje numato, jog nepilnamečio vaiko kilnojamieji daiktai, neturintys didelės vertės, gali būti parduoti ar kitaip perleisti, tačiau nekilnojamasis turtas gali būti parduotas ar kitaip perleistas tik gavus išankstinį teismo leidimą.⁸³

Nepilnamečių vaikų atstovavimo santykiams labai svarbu pažymėti, jog tiek Lietuvos šeimos teisė, tiek daugelio kitų šalių teisės normos įtvirtina tėvų lygybės principą savo vaikų atžvilgiu. Iš pastarojo principu išplaukia ir pagrindinė nuostata, jog visi šeimos klausimai yra sprendžiami bendru sutarimu. Pavyzdžiui, Rusijos Šeimos kodekso 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas viena iš principinių nuostatų, kuri reiškia, jog sutuoktinių pareiga savo santykius šeimoje kurti tai, kad tai atitiktų tarpusavio gerbimo ir paramos principus, įskaitant ir šeimos gerovę bei vaikų priežiūrą ir vystymąsi⁸⁴. Atsižvelgiant į tai, jog vaikų turtinių teisių atstovavimo teisė yra laiduojama tėvams, CK 3.185 straipsnio 2 dalis nustato, jog tėvai savo nepilnamečiam vaikui priklausantį turtą tvarko bendru sutarimu, o tuo atveju, kai kyla interesų konfliktas tarp nepilnamečio vaiko ir vieno iš jo tėvų, vaiko interesams atstovauja ir sandorius sudaro tas iš tėvų, tarp kurio ir vaiko nėra interesų konflikto. Nepilnamečių vaikų turto tvarkymo bendru sutarimu principas neabejotinai išplaukia bendrojo šeimos teisės principo, kad visi šeimos klausimai turi būti sprendžiami šeimos narių tarpusavio sutarimu. Kadangi CK 3.156 straipsnis laiduoja tėvų teisių ir pareigų vaikams lygybę, todėl ir atstovaudami vaiko turtinėms teisėms tėvai veikia bendru sutarimu. Ir tik neradus tėvams priimtino sprendimo, kaip pasielgti su

⁸³ Family law in Europe. Second edition. – Butterworths, LexisNexis, 2002. P. 613.

⁸⁴ Ten pat. P. 136.

nepilnamečių vaikų turtu, bet kuris iš jų gali kreiptis į teismą. Atitinkamai CK nuostatos, ginančios vaikų teises ir interesus, nustato ir galimybę panaikinti vienam iš tėvų ar abiem uzufukto teisę. Tuo tarpu vaikų turtinių teisių atstovavimo Vokietijoje teisinio reglamentavimo pagrindu, teismas pagal pareikštą ieškinį yra įgaliotas nušalinti vieną iš tėvų (tėvą ar motiną) nuo atstovavimo vaiko teisėms apskritai (Vokietijos civilinio kodekso 1628 str. 2 d.). Austrijos teisė laiduoja teisę teisminėms institucijoms priimti sprendimą, vadovaujantis vaiko interesais, jeigu tarp tėvų ir vaikų yra interesų konfliktas.⁸⁵

Nepilnamečių vaikų įstatyminio atstovavimo atžvilgiu svarbu įvertinti ir tai, jog atskirais atvejais, jų įstatyminių atstovų teises įgyvendina ne abu tėvai, o tik vienas iš jų. CK 3.190 straipsnis tiesiogiai nustato, jog tuo atveju, kai tėvų valdžia priklauso tik vienam iš tėvų, tai vaiko turtą uzufukto teise tvarko tik šis tėvas ar motina. Tėvų valdžios priklausymas vienam iš tėvų gali būti kaip tėvų valdžios apribojimo vienam iš jų pasekmė, taip pat santuokos nutraukimo ir vaiko gyvenamosios vietos nustatymo su vienu iš tėvų pasekmė. Tokiais atvejais įstatyminio atstovavimo vidiniai santykiai susiklosto tik tarp vieno iš tėvų ir nepilnamečio vaiko.

Vaiko turtinių ir neturtinių teisių ir interesų atstovavimo specifika, neabejotinai, pirmiausia, yra nulemta visuotinai pripažinto fakto, jog tėvai turi unikalų statusą savo vaikų gyvenime⁸⁶. Vienu ar kitu teisinio reglamentavimo būdu daugelio šalių teisėje yra pripažįstama tėvų teisė ir pareiga valdyti savo vaikų turtą. Kaip taisyklė, šalių teisės aktai įtvirtina atskiras nuostatas, kurios nustato, jog vaikų turtu tėvai disponuoja bendru susitarimu, o kai kuriais atvejais yra reikalaujamas ir teismo leidimas. Svarbu ir tai, jog tėvai vaikų turtą ir iš jo gaunamas pajamas privalo naudoti išimtinai vaiko interesais ir jį prižiūrėti tai, kad jis išliktų, atliekant visus būtinus veiksmus ir siekiant jį pagausinti.

Nagrinėti klausimai, susiję su vaikų turtu ir jų turtinių interesų atstovavimu, leidžia pagrįstai daryti išvadą, jog nors daugelis paties vaiko subjektiškumo klausimų yra reglamentuojami CK antrosios knygos nuostatomis, visgi jis yra ir savarankiškas šeimos teisinių santykių subjektas.

⁸⁵ Family law in Europe. Second edition. – Butterworths, LexisNexis, 2002. P. 28.

⁸⁶ Family law and family values. – Oxford and Portland, Oregon, 2005. P. 81.

4.2 Sutuoktinių tarpusavio atstovavimas pagal įgaliojimą

4.2.1 Įgaliojimas atlikti veiksmus, susijusius su bendrąją jungtine nuosavybe

Istorinius aspektu galima išskirti, jog jau Lietuvos statutuose buvo reguliuoti ir atskirti į sąlygiškai savarankišką teisinį institutą - sutuoktinių turtiniai santykiai. Pagal to meto teisinį reglamentavimą sutuoktiniai galėjo turėti atskirą turtą, kuriuo jie disponavo nepriklausomai vienas nuo kito, tačiau jie galėjo turėti ir kitokį turtą kuris galėjo būti abiejų nuosavybė, įvardintas bendruoju sutuoktinių turtu.⁸⁷ Iki CK įsigaliojimo šeimos santykius reglamentavęs SŠK jau žinojo sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės institutą.

Nagrinėjant sutuoktinių atstovavimo teisinius santykius, valdant, naudojant ir disponuojant bendrąją jungtine nuosavybe, pirmiausia, tikslinga bent jau bendrais požymiais įvardinti, kas Lietuvoje ir kitose šalyse yra laikoma bendrąją jungtine sutuoktinių nuosavybe, nes nuo to priklauso ir atstovavimo santykių skirtingumas.

Apskritai galima išskirti, jog pasaulyje egzistuoja trys pagrindiniai modeliai sutuoktinių nuosavybės⁸⁸:

1) bendrosios jungtinės nuosavybės modelis egzistuoja Prancūzijoje, Šveicarijoje, Ispanijoje, Olandijoje, kai kuriose JAV valstijose. Skirtingų šalių teisinis reglamentavimas iš skirtingų pozicijų apibrėžia sutuoktinių turto bendrumą. Pavyzdžiui, pagal Prancūzijos teisę, visa nuosavybė įgyta po santuokos yra laikoma bendrąją jungtine sutuoktinių nuosavybe. Šis bendrumo režimas yra įgavęs sąlyginį pavadinimą – „įsigijimo bendrumas“. Atitinkamai pažymėtina, jog pastarasis modelis egzistuoja ir Lietuvos šeimos teisėje. Vadovaujantis CK 3.87 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, įstatymų nustatytas sutuoktinių turto teisinis režimas reiškia, kad turtas, sutuoktinių įgytas po santuokos sudarymo, yra jų bendroji jungtinė nuosavybė. Taigi svarbiausias jungtinio turto įgijimo kriterijus – turto įgijimas po santuokos sudarymo;

2) atskirosios nuosavybės režimas yra išsivyravęs Anglijoje, Austrijoje, Japonijoje. Šiam sutuoktinių turto režimui yra būdinga visiškas sutuoktinių turto atskirumas. Visas turtas sutuoktinių įgytas iki santuokos ar po jos yra laikoma asmenine sutuoktinių nuosavybe ir ji valdoma, naudojama ir ja disponuojama kiekvieno iš jų savarankiškai. Visai neseniai tik kai kuriose šalyse šis turto atskirumo režimas buvo peržiūrėtas, įvedant ir bendrosios jungtinės nuosavybės institutą tik kai kuriam šeimos turtui (pvz. šeimos gyvenamajai patalpai);

⁸⁷ Andriulis V. Lietuvos statutų (1529, 1566, 1588) šeimos teisė. – Vilnius: TIC, 2003. P. 157.

⁸⁸ Гражданское и торговое право зарубежных стран. Учебное пособие. – Москва, 2004. С. 624-625.

3) sąlyginio turto bendrumo režimas ryškiausias Vokietijoje ir kai kuriose Skandinavijos šalyse. Kai kada šis sutuoktinių turto režimas dar vadinamas „atidėto bendrumo“ režimu. Atskirai Vokietijoje šis sutuoktinių turto režimas yra įgavęs ir dar vieną pavadinimą, t.y. „prieaugio bendrumas“. Pagal Vokietijos CK įtvirtintą teisinį reglamentavimą, visi sutuoktinių nuosavybė santuokos metu yra jų atskiroji – asmeninė nuosavybė. Nutraukiant santuoką, yra nustatomos pajamos ir gauta nauda kiekvieno iš sutuoktinio, ir tuo atveju, kai vieno iš jų pajamų prieaugis yra didesnis už kito, pastarasis privalo kompensuoti minėtą skirtumą. Atsižvelgiant į sutuoktinių turto teisinį režimą Vokietijoje, šeimos teisės normos nustato, jog kiekvienas iš sutuoktinių turi teisę savarankiškai valdyti, naudoti ir disponuoti asmenine nuosavybe. Vienintelis apribojimas yra nustatytas veiksams, kuriais siekiama disponuoti visa turima nuosavybe, tokiais atvejais yra reikalaujamas kito sutuoktinio sutikimas.

Atsižvelgiant į aptartus sutuoktinių turto režimo modelius, būtina išskirti, jog nuo priklauso ir atstovavimo santykiai. Atitinkamai, jei sutuoktinių turtas yra kiekvieno iš jų nuosavybė, tai paprastai šiems santykiams bus taikytinos bendrosios atstovavimo normos, išskyrus labai retas išimtis.

Kaip pažymima rusų teisės doktrinoje, bendrosios jungtinės nuosavybės santykiai šeimos teisėje, kaip ir civilinėje teisėje nėra absoliutūs teisiniai santykiai: santykiuose su trečiaisiais asmenimis vyrauja absoliutumo požymis, tačiau bendrasavininkų atžvilgiu jie pasireiškia kaip sąlyginiai⁸⁹.

Kaip pastarųjų santykių sąlygiškumas pasireiškia Lietuvos šeimos teisėje galima atskleisti, analizuojant nustatytas normas, skirtas bendrosios jungtinės nuosavybės valdymui, naudojimui ir disponavimui, kartu išskiriant atstovavimo santykių specifiką šiuose teisiniuose santykiuose.

CK 3.92 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pamatinė nuostata, jog turtu, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, sutuoktiniai naudojasi, jį valdo ir juo disponuoja bendru sutarimu. Pastarasis principas išplaukia ir iš bendrojo šeimos teisės principo, pripažįstamo daugelyje užsienio šalių, jog visi šeimos klausimai turi būti sprendžiami abipusės pagarbos ir sutarimu būdu. Siekiant palengvinti civilinę apyvartą ir apsaugoti sąžiningus trečiuosius asmenis, sudarančius sandorius su sutuoktiniais, tiek Lietuvos, tiek Rusijos įstatymo leidėjas įtvirtina prezumpciją, jog sudarydamas sandorius sutuoktinis veikia kito sutuoktinio sutikimu. Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose aspektu tai galėtų būti įvertinta ne kaip konkretus kito sutuoktinio atstovavimas, tačiau kaip šeimos kaip viseto interesų atstovavimas. Pažymėtina, jog pastaroji prezumpcija netaikoma:

- 1) jei reikalaujamas kito sutuoktinio rašytinis sutikimas;

⁸⁹ М. В. Антольская М. В. Семейное право. – Москва: Юристъ, 2001. С.95.

2) sandorį gali sudaryti tik abu sutuoktiniai kartu.

Kaip pažymima rusų teisės doktrinoje šios prezumpcijos reikšmė pasireiškia ne tik civilinės apyvartos skatinimu, bet ir tuo, jog trečiajam asmeniui, sudarančiam sandorį su vienu iš sutuoktinių nereikia tikrinti, ar kitas sutuoktinis sutinka su minėtu sandoriu.⁹⁰ Konkretūs atstovavimo santykiai CK 3.92 straipsnio 4 dalies pagrindu susiklosto tuo atveju, kai įgyvendinama teisė sudaryti sandorius, susijusius su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe esančio nekilnojamojo daikto ar daiktinių teisių į jį disponavimu ar jų suvaržymu, taip pat sandorius dėl bendros įmonės perleidimo ar teisių į ją suvaržymo bei vertybinių popierių, kurie yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perleidimo ar teisių į juos suvaržymo. Pastarųjų sandorių atžvilgiu reikalingas bendras ir aktyvus abiejų sutuoktinių veikimas, išskyrus tuos atvejus, kai vienas iš sutuoktinių turi kito sutuoktinio išduotą įgaliojimą tokį sandorį sudaryti. Minėti sandoriai gali turėti esminės įtakos šeimos gyvenimui, todėl jų atžvilgiu įstatymo leidėjas nustato sąlygą, jog jie gali būti sudaromi tik kartu abiejų sutuoktinių, arba turint vieno iš jų įgaliojimą. Neabejotinai praktikoje gali atsitikti ir taip, jog abu sutuoktiniai įgaliotų trečiąjį asmenį veikti savo vardu, sudarant pastaruosius sandorius. Todėl labai svarbu pažymėti, jog pastaruoju atveju trečiasis asmuo, veikdamas kaip sutuoktinių atstovas neturi jau aptartų asmeninių teisių ir pareigų kaip šeimos narys. Tačiau lygiaverčiai pabrėžtina, jog sutuoktiniai, išduodami trečiajam asmeniui įgaliojimą veikti jų vardu negali pažeisti šeimos interesų ir ypatingai savo nepilnamečių vaikų teisių.

Įdomu tai, jog Rusijos Šeimos kodeksas nenustato reikalavimo, jog atskiriems sandoriams yra būtinas abiejų sutuoktinių veikimas. Minėto teisės akto 35 straipsnyje numatyta, jog atskirų sandorių atžvilgiu yra reikalaujamas notariškai patvirtintas sutikimas sudaryti atskirą sandorį. Kaip jau buvo aptariama aukščiau darbe, vertinant Lietuvos pavyzdžiu atstovavimo santykių specifiką, toks sutikimas, nors ir notariškai patvirtintas negali būti traktuojamas kaip sukuriantis konkrečius atstovavimo santykius. Juolab, jog Rusijos Šeimos kodekse nėra specialios normos, numatančios galimybių sudaryti tarpusavyje atskirus sandorius, tačiau bendrosios Rusijos Civilinio kodekso nuostatos nedraudžia sutuoktiniams sudaryti tarpusavyje įstatymų nedraudžiamus sandorius, įskaitant ir pavedimo sutartį, taip pat vienašalį sandorį – įgaliojimą.⁹¹ Lyginamuju aspektu galima tik išskirti, jog Rusijos teisėje reikalaujamas notarinis sutikimo patvirtinimas gali būti siejamas ir su Lietuvoje reikalaujama įgaliojimo forma. Atitinkamai, vadovaujantis CK 2.138 straipsnio nuostatomis, eilei sudaromų sandorių reikalingas notariškai patvirtintas įgaliojimas.

⁹⁰ Пчелинцева Л. М. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. – Москва: 2004. С. 153.

⁹¹ Ten pat. P. 156.

Įgaliojimas, sukuriantis šeiminius atstovavimo santykius, išduotas atlikti atskirus juridinius veiksmus, susijusius su bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe turi atitikti ne tik teisės aktų reikalaujamą formą, tačiau jame turi būti ir aiškiai išreikštas įgaliojimo veiklos ribas. Pastaruoju aspektu nagrinėtinos kelios LAT pasiekusios bylos. Pirmojoje iš jų ginčo esmė susidėjo iš faktų, jog sutuoktinė išdavė savo sutuoktiniui įgaliojimą įkeisti butą tuo tikslu, jog bus gautas kreditas iš banko tam tikram pirkiniui (konkrečiai bylos atveju – šaldytai žuviai pirkti). Todėl vėliau ieškove tapusi sutuoktinė, teismui nurodė, jog ji įgaliojimą išdavė būtent aukščiau nurodytu tikslu. Tačiau ieškovės teigimu, jos įgaliojimo pagrindu nebuvo atliekami aptarti pirkimai, todėl ji mananti, jog sandoriai buvo sudaryti viršijant suteiktus įgaliojimus. Pirmosios instancijos teismas ieškovės reikalavimą pripažinti sandorius, sudarytus jos išduoto įgaliojimo pagrindu, pripažinti negaliojančiais patenkino, tuo pagrindu, jog įgaliojimą butui įkeisti panaudojo ne jos vyras, o jos vyro komercinė įmonė. Apeliacinėje instancijoje sprendimas taip pat liko nepakeistas ir tik LAT išaiškinęs atskirų teisinių nuostatų reikšmę, panaikino žemesniųjų instancijų sprendimus. Pagrindinės nuostatos, kurias suformavo LAT ypatingai glaudžiai susijusios ir su atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose aspektais. Teismas nurodė, jog ieškovės išduotame įgaliojime savo vyrui įkeisti butą gaunant kreditą, nėra aptarta, kad gautasis kreditas turi būti šaldytai žuviai pirkti, o tik bendrai nurodoma, kad įgaliojama įkeisti butą kreditui gauti. Todėl LAT pažymi, jog įgaliojimo suteiktą įgaliotiniui įgalinimų ribos apibrėžiamos įgaliojime. Taip pat vertindamas pačios ieškovės kaip įgaliojimo interesus Teismas nurodė, jog realizavus šį įgaliojimą ir įkeitus butą, gautas kreditas buvo panaudotas gražinti anksčiau gautą kreditą, kurio gražinimas buvo užtikrintas to paties buto įkeitimu, taigi ir ieškovės interesais.⁹² Atsižvelgiant į tai, kas suformuluota LAT praktikoje, svarbu pabrėžti, jog teismai svarbiais aspektais turėtų laikyti ne tik įgaliojime nurodytas atstovo veiklos ribas, bet ir atstovaujamojo interesus. Pastarasis aspektas aiškiai atsispindi kasacinėje instancijoje išnagrinėtoje byloje, kurioje ieškovas prašė pripažinti jo sutuoktinės sudarytus sandorius pagal ieškovo išduotą įgaliojimą valdyti ir tvarkyti visą jo turtą, nes pastaroji veikė priešingai atstovaujamojo interesais. LAT nustatė, jog turtas dėl kurio buvo sudaryti ginčijamieji sandoriai, buvo sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė. Teismas pripažino, jog esančio ginčo atveju nereikalinga spręsti išduoto įgaliojimo teisėtumo klausimo ar įgaliojimo tikrosios valios, išduodant įgaliojimą veikti jo vardu. Šiuo atveju sandorių neteisėtumas kildinamas iš teisėtai išduoto įgaliojimo pagrindu atliktų veiksmų įvertinimo jų atitikimo įgaliojimo interesams aspektu, todėl vertintinos tik tos aplinkybės, ar šie sandoriai nesukėlė interesų konflikto⁹³.

⁹² Žr. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 2 d. nutartis c. b. J.Čigriejienė v. J.L.Čigriejus ir kt., Nr. 3K-3-335/2000, kat. 42.

⁹³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 20 d. nutartis c. b. A. Balsys v. V. Balsienė ir kt., Nr. 3K-3-347/2005, kat. 21.4.1.1; 21.4.3; 75.8; 121.20.

Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose aspektu labai svarbios ir CK 3.94 straipsnio nuostatos. Šio straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog vienas sutuoktinis gali įgalioti kitą sutuoktinį savo nuožiūra valdyti, naudoti turta, kuris yra jų bendroji jungtinė nuosavybė, ar disponuoti tokiu turtu. Labai svarbu pabrėžti, jog pastarojo straipsnio 4 dalis nustato, jog tokiam turto tvarkymui *mutatis mutandis* taikomos normos, reglamentuojančios kito asmens turto administravimą. Civilinės teisės specialistai, komentuodami atstovavimo instituto ypatybes įvardija, jog turto administratorius, kuris administruoja kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantį turta, nėra laikomas asmens, kurio turta jis administruoja atstovu. Pavyzdžiui, Vokietijos teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl turto administravimo ir atstovavimo tarpusavio santykio. Vieni autoriai administratorių laiko tarnybos funkcijas vykdančiu asmeniu, kiti kitam asmeniui nuosavybės teise priklausančio turto administratorių laiko to asmens atstovu pagal įstatymą, tačiau tik turto, kurį administruoja, atžvilgiu.⁹⁴ Taip pat pažymėtina, jog Lietuvos teisės doktrinoje taip pat pripažįstama, jog administravimo teisiniams santykiams, nors šie ir nėra atstovavimo santykiai *mutatis mutandis* gali būti taikomos atstovavimo normos. Todėl vertinant CK 3.94 pirmosios ir ketvirtosios dalies nuostatas būtina įvertinti turto administravimo ir sutuoktinių atstovavimo santykį. Atsižvelgiant į tai, jog administratoriumi yra laikomas asmuo, kuris administruoja kitam asmeniui nuosavybės teise priklausantį turta, pažymėtina, jog sutuoktinių atveju, yra administruojama ne kitam asmeniui priklausanti nuosavybė, o abiejų sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė. Todėl šis aspektas negali būti paliktas nuošalyje. Be viso to, atkreiptinas dėmesys, jog vienas sutuoktinis laisva valia gali įgalioti kitą sutuoktinį savo nuožiūra valdyti, naudoti turta, kuris yra bendroji jungtinė nuosavybė, ar disponuoti tokiu turtu, sudarant sutartį ar išduodant įgaliojimą. Todėl paneigti, jog tokiu atveju susiklosto atstovavimo teisiniai santykiai nėra jokio juridinio pagrindo. Kaip numato CK 3.94 straipsnio 2 dalis, jeigu vienas sutuoktinis yra išvykęs ar dėl kitų svarbių priežasčių negali tvarkyti *bendro turto*, kitas sutuoktinis gali kreiptis į teismą, prašydamas teismo leidimo vienam tvarkyti tokį turta. Šiuo pagrindu teismas išduoda leidimą tvarkyti bendrą turta, jeigu kreipęsis į teismą sutuoktinis įrodo, kad tokio leidimo išdavimas atitinka šeimos interesus arba reikalingas bendro sutuoktinių verslo poreikiams tenkinti, arba delsimas padarytų esminės žalos šeimos interesams (CK 3.32 str. 2 d., 3.93 str. 2 d., 3.92 str. 3 d.). Kaip jau buvo minėta pastarieji teisiniai santykiai savo prigimtimi bendrąja prasme atitinka sutuoktinių tarpusavio atstovavimo santykius, kadangi vienas sutuoktinis tvarkydama turta, nors tiesiogiai neveikia kito vardu, tačiau veikia šeimos interesais, kas sudaro ir kito sutuoktinio interesų elementą. Kadangi, kaip jau buvo minėta, turtotvarkymui *mutatis mutandis* taikomi CK 4.236–4.252 straipsniai (CK 3.94 str. 4 d.), teismo nutartimi, kuria vienam iš sutuoktinių išduodamas leidimas tvarkyti bendrą turta, paprastai turėtų būti nustatyta

⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 258.

turto tvarkymo rūšis – paprastas ar visiškas turto tvarkymas (CK 4.239 str. 2 d.), o prireikus – ir tokio tvarkymo apribojimai. Jeigu turto tvarkymo rūšis teismo nutartimi nenustatyta, laikoma, kad tai – paprastasis turto tvarkymas (CK 4.239 str. 2 d.). Todėl ypatingai svarbu aptarti kokius teisinius įgalinimus turi vienas sutuoktinis, esant skirtingoms turto tvarkymo rūšims. Paprastojo turto tvarkymo atveju sutuoktinis turi atlikti visus veiksmus, būtinus bendram turtui išsaugoti arba jo naudojimui pagal tikslinę paskirtį užtikrinti (CK 4.239 str.1 d.), t.y. priimti turto duodamus vaisius ir pajamas, apmokėti skolas, iš bendro turto gautas lėšas saugiai investuoti, atlikti kitus su bendro turto valdymu ir naudojimu susijusius veiksmus be teisės keisti turto tikslinę paskirtį, jį perleisti ar suvaržyti teises į jį (CK 4.240 str.). Visiško turto tvarkymo atveju bendrą turtą tvarkantis sutuoktinis turi ne tik išsaugoti tokį turtą, bet ir jį gausinti, valdyti ir naudoti turtą tokiems tikslams, kurie yra palankiausi abiem sutuoktiniams (šeimai), kaip naudos gavėjui (CK 4.239 str. 1 d.). Bendro turto visiško tvarkymo atveju sutuoktiniui greta teisių, numatytų CK 4.240 straipsnyje, suteikiama ir teisė disponuoti turtu (perleisti, įkeisti, kitaip suvaržyti teises į jį, keisti turto tikslinę paskirtį) (CK 4.241 str.).

CK 3.3 straipsnyje įtvirtintas lygiateisiškumo principas reiškia, kad sutuoktiniai turi lygias turtines ir asmenines neturtines teises, jie turi lygias teises ir vienodą civilinę atsakomybę vienas kitam ir vaikams visais šeimos gyvenimo klausimais. Valdydami, naudodami ir disponuodami bendrąją jungtinę nuosavybę ji negali veikti atsietai nuo šeimos interesų, o ypatingai nuo nepilnamečių vaikų teisės į saugias ir tinkamas gyvenimo sąlygas. Atkreiptinas dėmesys, jog sutuoktinis įgaliotas veikti kito vardu, privalo veikti ne tik įgaliotojo, bet ir bendrais šeimos bei vaikų interesais.

Apibrėžiant šeimos interesų sąvoką tikslinga paanalizuoti CK 3.109 straipsnio 2, 3 ir 4 dalis. Pastarosios teisės normos tiesiogiai nereglamentuoja sutuoktinių tarpusavio atstovavimo santykių, tačiau nustato bendruosius sutuoktinių atsakomybės pagal sudarytus sandorius principus. Kaip nustatyta CK 3.109 straipsnio 2 dalyje kiekvienas sutuoktinis turi teisę sudaryti sandorius, būtinus išlaikyti šeimos namų ūkį ir užtikrinti vaikų auklėjimą bei švietimą. Pagal prievoles, kylančias iš tokių sandorių, sutuoktiniai atsako solidariai, nesvarbu, koks jų turto teisinis režimas, išskyrus atvejus, kai sandorio kaina yra aiškiai per didelė ir neprotinga. To paties straipsnio 3 dalyje įtvirtinta nuostata eliminuojanti solidariąją sutuoktinių atsakomybę pagal prievoles, tuo atveju, kai vienas sutuoktinis be kito sutuoktinio sutikimo ima paskolą ar perka prekių išsimokėtinai, kai tai nėra būtina bendriems šeimos poreikiams tenkinti. Pastaroji nuostata suponuoja bendrąją taisyklę, jog bendrieji šeimos poreikiai turi prioritetą prieš atskiro sutuoktinio valią. CK 3.109 straipsnio 3 dalyje įtvirtinti principai ypatingai glaudžiai susiję ir su sutuoktinių pareigomis, sukuriant atstovavimo santykius, kadangi pastaroji nuostata skelbia, jog sutuoktiniai, prisiimdami ir vykdydami prievoles, susijusias su šeimos poreikių tenkinimu,

privalo elgtis lygiai taip pat apdairiai ir rūpestingai, kaip ir priimdami ir vykdydami savo asmenines prievoles. tokiu būdu įstatymo leidėjas įtvirtina jokių būdu ne asmeninių interesų proretiškumą prieš šeimos poreikius, tačiau nustato kiekvieno iš sutuoktinių pareigą elgtis taip apdairiai, kaip tai darytų atsakingas ir protingas žmogus, prisiimdamas asmenines prievoles. CK 3.33 straipsnio norma taip pat reikalauja, kad teismas sutuoktinių ginčus spręstų atsižvelgdamas į visos šeimos interesus. Tai reiškia, kad tokiais atvejais teismas vadovaujasi ne vieno, bet bendrais abiejų sutuoktinių interesais, jų nepilnamečių vaikų interesais bei CK 1.5 straipsnyje įtvirtintais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais.⁹⁵ Pastaroji teisinė pozicija leidžia įvertinti šeimos intereso turinio elementus ir kryptingai vertinti įgaliotojo sutuoktinio veiksmus šeimos intereso požiūriu.

Pastebėtina, jog Vokietijos civilinio kodekso 1357 straipsnyje taip pat nustatyta, jog abu sutuoktiniai, nepriklausomai nuo to, kas iš tiesų valdo namų ūkį abu yra atsakingi už atsiradusias prievoles. Bet kokie sandoriai yra susiję su abiem sutuoktiniais jeigu⁹⁶:

- 1) tai susiję su tinkamu šeimos gyvenimo aprūpinimu ir jos poreikiais;
- 2) aplinkybės nereikalauja kitokio elgesio;
- 3) sutuoktiniai negyvena skyrium;
- 4) sutuoktiniai vedybinėje sutartyje nėra susitarę riboti ar netaikyti pasekmių dėl

tokių sandorių ir tai yra žinoma tretiesiems asmenims, arba tinkamai įregistruota viešame registre.

Vokietijos teisės doktrinoje, komentuojant pastarąją nuostatą ir siekiant atskleisti, kas laikytina šeimos interesais, nurodoma, jog tai yra tokie sandoriai, kurie yra glaudžiai susiję su kasdieniniu šeimos gyvenimu, t.y. šeimos aprūpinimu maistu, drabužiais ar pirkiniais šeimos ūkiui. Į pastarąją sampratą nepatenka sandoriai, kurie fundamentaliai paliečia ar pakeičia šeimos gyvenimo sąlygas⁹⁷. Tokie sandoriai, kuriuos vienam sutuoktiniui yra draudžiama sudarinėti, gali būti sudaryti abiejų sutuoktinių kartu ir teisiškai būti bendrai atsakingais už prisiimtas prievoles.

Kaip pažymima Prancūzijos teisės praktikoje, bendrąja jungtine nuosavybe sunkiau disponuoti nei daline nuosavybe, kadangi bet kokie sandoriai ar susitarimai privalo būti atliekami bendru susitarimu.⁹⁸

Teisminės priežiūros (tiksliau sakant peržiūros) įtvirtinimas CK, reikalaujant teismo leidimo, siekiant sudaryti sandorį dėl nekilnojamojo turto, kuris yra pripažintas šeimos turtu,

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 75.

⁹⁶ Gottwald P., Schwab D., Butter E. Family and succession law in Germany. – Hague-London-Boston: Kluwer law international, 2001. P. 55.

⁹⁷ Gottwald P., Schwab D., Butter E. Family and succession law in Germany. – Hague-London-Boston: Kluwer law international, 2001. P. 55.

⁹⁸ <http://www.notaires.fr/notaires/notaires.nsf/V_TC_PUB/SMSD-5WFF35>; prisijungimo laikas: 2006 m. rugsėjo 5 d.

nepriklausomai kuriam iš sutuoktinių toks turtas priklauso, skirtas patikrinti, ar teisėtų atstovų siekiai sudaryti atitinkamus sandorius nepažeis vaiko teisių, pagerins ar bent nepablogins turimos vaiko padėties, nesusiaurins turimų ar būsimų vaiko turtinių teisių.

Tam tikras sutuoktinių tarpusavio atstovavimo aspektas (gal kiek daugiau procesinio) atskleistas ir LAT apžvalgoje dėl teismo leidimų išdavimo⁹⁹. Pastarojoje nurodoma, jog jeigu sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų, prašymas išduoti teismo leidimą nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriui sudaryti, paduodamas abiejų sutuoktinių vardu ir abiejų sutuoktinių pasirašomas (CK 3.85 str. 2 d., CPK 443 str. 2 d., 111 str. 1 d., 2 d. 6 p.). Jeigu tokį prašymą paduoda (pasirašo) tik vienas iš sutuoktinių, teismas konstatuoja, jog prašymas neatitinka procesinio dokumento turinio reikalavimų, išskyrus atvejus, kai pareiškėjas pateikia kito sutuoktinio išduotą notariškai patvirtintą įgaliojimą (CPK 57 str. 2 d.), suteikiantį teisę pareiškėjui kreiptis į teismą dėl leidimo perleisti nuosavybės teisę į šeimos turtą arba šią teisę suvaržyti išdavimo (CPK 59 str. 2 d.). Nors kaip jau buvo minėta pastaroji nuostata daugiau susijusi su procesinio atstovavimo aspektais, tačiau nepaneigta, jog ši taisyklė reikšminga ir materialiniams teisiniams santykiams tiek, kiek sutuoktinio išduotas įgaliojimas įtakos vėlesnius materialinius teisinius santykius. Aišku, jog išduotas įgaliojimas kreiptis į teismą vieno sutuoktinio vardu gauti leidimą atlikti veiksmus su šeimos turtu, nereiškia, jog jis įgalina tą patį sutuoktinį sudaryti ir sandorį jo vardu. Tačiau toks Teismo apibendrinimas tiesiogiai susijęs ir su materialinėmis teisės normomis, įpareigojančiomis atskirus veiksmus atlikti tik bendrai arba atstovaujant vienas kitą įgaliojimo pagrindu.

Apibendrintai galima pastebėti, jog sutuoktinių atstovavimo santykiai, valdant, naudojant ir disponuojant bendrąja jungtine nuosavybe, susiję su tam tikrais apribojimais, kurie pirmiausia yra susiję su sutuoktinių subjektyvių teisių įgyvendinimo ribojimais, susijusiais su nepilnamečių vaikų interesų ir visos šeimos gerovės apsauga.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas nr. 41 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant bylas dėl teismo leidimų išdavimo pagal Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriaus taisykles .

4.2.2 Įgaliojimas atlikti veiksmus, susijusius su asmenine vieno iš sutuoktinių nuosavybe

Nagrinėjamos temos atžvilgiu svarbu pabrėžti, jog sutuoktinių tarpusavio atstovavimo santykių specifika, išskirtina bendrosios jungtinės ir asmeninės nuosavybės aspektu, reikšminga tik toms valstybėms, kuriose teisinis reglamentavimas apskritai numato bendrosios jungtinės nuosavybės režimą.

Kaip jau buvo minėta aukščiau šiame darbe vienoje iš valstybių grupių visas turtas sutuoktinių įgytas iki santuokos ar po jos yra laikoma asmenine sutuoktinių nuosavybe ir ji valdoma, naudojama ir ja disponuojama kiekvieno iš jų savarankiškai. Kaip pažymima, komentuojant Suomijoje egzistuojantį asmeninės sutuoktinių nuosavybės režimą, sutuoktiniai gali sudaryti įvairius kontraktus su trečiaisiais asmenimis ir vienas su kitu.

Lietuvoje įstatymiškai įtvirtintas sutuoktinių bendrosios jungtinės nuosavybės režimas, kai nuosavybė priklauso abiem sutuoktiniams, jei jis įgytas po santuokos sudarymo. Tačiau iki santuokos sudarymo momento neabejotinai kiekvienas subjektas gali jau turėti tam tikras teises į atskirą turtą. Todėl vadovaujantis CK 3.89 straipsniu, asmenine sutuoktinių nuosavybe pripažįstamas turtas, abiejų sutuoktinių atskirai įgytas iki santuokos. Pažymėtina, jog tai tėra vienas iš pagrindų, kuriems esant turtas yra pripažįstamas asmenine kiekvieno iš sutuoktinių nuosavybe.

Apskritai sutuoktinių asmeninė nuosavybė gali būti bendrais bruožais apibūdinta, kaip:

- 1) nuosavybė, priklausanti kiekvienam iš sutuoktinių dar iki santuokos sudarymo;
- 2) nuosavybė, įgyta santuokos metu kaip dovana, paveldėjimas ir kiti neatlygintinai sandoriai.

Todėl bendriausia prasme galima teigti, jog sutuoktinių asmeninė nuosavybės režimas sietinas tek su jos įgijimo momentu, tiek su nuosavybės teisės įgijimo pagrindu.

Pagrindinė teisinė nuostata, numatanti sutuoktinių atstovavimo santykių galimybę, susijusią su asmeniniu turtu, yra įtvirtinta CK 3.97 straipsnio 4 dalyje. Pastaroji teisinė nuostata numato, jog vienas sutuoktinis turi teisę įgaluoti kitą sutuoktinį tvarkyti turtą, kuris yra jo (pirmojo sutuoktinio) asmeninė nuosavybė, ir tai, jog tokiu atveju sutuoktinių tarpusavio turtiniams santykiams taikomos normos, reglamentuojančios atstovavimo teisinius santykius.

Nagrinėjamos temos specifika įgalina išskirti, koks esminis skirtumas egzistuoja tarp įgaliojimo veikti kito sutuoktinio vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis dėl bendrosios jungtinės nuosavybės ir asmeninės sutuoktinių nuosavybės. Visų pirma paminėtina, jog santykiuose dėl bendrosios jungtinės nuosavybės jau pats įstatymo leidėjas atskirais atvejais įpareigoja abu sutuoktinius veikti bendrai arba sukurti atstovavimo teisinius santykius, tuo tarpu, santykiuose dėl asmeninės sutuoktinių nuosavybės tokio įpareigojimo nėra. CK 3.97 straipsnio 1

dalyje nustatyta, jog turtu, kuris yra asmeninė vieno sutuoktinio nuosavybė, šis sutuoktinis naudojami, jį valdo bei juo disponuoja savo nuožiūra. Tačiau kitaip nei bendrojo atstovavimo teisiniuose santykiuose, atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose netgi asmeninės sutuoktinių nuosavybės atžvilgiu CK 3.97 straipsnio 1 dalyje įtvirtinti atskiri apribojimai, t.y. numatyta, jog turto, kuris pripažįstamas šeimos turtu, valdymui, naudojimui ir disponavimui juo taikomi nustatyti apribojimai. Pastarieji glaudžiausiai susiję su valstybinės kontrolės mechanizmu, kurį atlieka teismai. CK 3.85 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog sutuoktinis, kuris yra nekilnojamojo daikto, priskirto šeimos turtui, savininkas, gali perleisti nuosavybės teisę į jį, įkeisti ar kitaip suvaržyti teises į jį tik gavęs kito sutuoktinio rašytinį sutikimą, o jeigu sutuoktiniai turi nepilnamečių vaikų, nekilnojamojo daikto, kuris yra šeimos turtas, sandoriams sudaryti būtinas teismo leidimas. Pastarieji apribojimai neabejotinai yra susiję tiek su nepilnamečių vaikų teisių apsauga, tiek ir su šio turto paskirtimi, t.y. šeimos poreikių tenkinimu.

Vadovaujantis pastarosiomis teisinėmis nuostatomis, būtina pabrėžti, jog vieno sutuoktinio įgaliojimas kitą sutuoktinį veikti pirmojo vardu sudarant sandorius dėl asmeninės nuosavybės, negali pakeisti nei šeimos turto teisinio režimo, nei jam taikomų apribojimų. Įgaliojimas veikti pirmojo sutuoktinio vardu papildomai įgalintų ir kitą sutuoktinį laikytis ne tik bendrųjų atstovavimo teisinių principų, tačiau ir tinkamai įgyvendinti savo atstovaujamojo teises, įskaitant ir imperatyvius įstatyminius reikalavimus (pvz. gauti teismo leidimą).

Nagrinėjant sutuoktinio įgaliojimą veikti jo vardu, naudojant, valdant pirmojo asmeninę nuosavybę ar disponuojant ja, pažymėtina, jog būtina paminėti ir nesusituokusių asmenų šių santykių ypatybes. Atsižvelgiant į tai, jog sugyventiniams nėra taikomas bendrosios jungtinės nuosavybės įstatyminis režimas, aišku, jog jų nuosavybė laikytina asmenine kiekvieno iš jų nuosavybe. Ir nors šiems asmenims netaikomas šeimos turto teisinis režimas, tačiau įstatymo leidėjas numato bendrai naudojamo turto režimą. Atkreiptinas dėmesys, jog CK 3.233 straipsnyje įtvirtinti apribojimai susiję su turtu, kuris pripažįstamas bendrai naudojamu turtu. Kaip numato šio straipsnio norma, sugyventinis be kito sugyventinio rašytinio sutikimo neturi teisės parduoti, dovanoti ar kitokiu būdu perleisti, išnuomoti, įkeisti jų bendrai įgytą ir naudojamą turtą ar kitaip suvaržyti teises į jį. Tačiau jeigu vienas iš sugyventinių įgaliotų kitą veikti jo vardu ir sudaryti sandorius su jam asmeninės nuosavybės priklausančiu, bet bendrai naudojamu turtu, reikėtų, jog jis jau išreiškė savo valią, t.y. tai būtų vertintina ir kaip pastarojo sutikimas.

Pažymėtina, jog darbe jau buvo minėta, jog šeimos turto teisinis režimas įpareigoja sutuoktinius gauti teismo leidimą atlikti veiksmus su šiuo turtu, jei šeimoje yra nepilnamečių vaikų. Pastarosios nuostatos netgi bendrai naudojamo turto atžvilgiu pasigendama, turtinių santykių tarp sugyventinių reglamentavime. Europos konvencija dėl nesantuokinių vaikų teisinio

statuso¹⁰⁰ numato, jog stengiamasi pagerinti nesantuokinių vaikų teisinį statusą, mažinant skirtumus tarp jų ir santuokinių vaikų teisinio statuso, kuris teisiškai ir socialiai yra nepalankus pirmiesiems. Tačiau akivaizdu, jog Lietuvoje nesantuokinių vaikų teisės į gyvenamąjį būstą ir kitas materialines vertybes ginamos mažiau nei santuokinių vaikų. Analizuojant vaiko teises į gyvenamąją patalpą užtikrinimą, matyti, jog esama teisinė bazė pagrindinį dėmesį skiria vaikams, augantiems šeimoje. Šiuo aspektu tikslinga būtų įstatymo leidėjui apsvarstyti galimybę papildyti minėtą CK straipsnį ir numatyti tam tikrą valstybinę kontrolę, siekiant apsaugoti ne šeimoje augančių vaikų teises ir teisėtus interesus.

¹⁰⁰ Valstybės žinios, 1997, Nr. 60-1404.

5. VEIKIMO, VIRŠIJANT SUTEIKTUS ĮGALIOJIMUS AR PAŽEIDŽIANT ATSTOVAUJAMOJO INTERESUS, TEISINĖS PASEKMĖS

Atstovavimas šeiminiuose teisiniuose santykiuose negali būti siaurai traktuojamas tik kaip sutuoktinių tarpusavio atstovavimas. Nagrinėti aspektai atskleidžia, jog šeiminiai atstovavimai santykiškai suklosto ir tarp nepilnamečių vaikų ir jų teisėtų atstovų (tėvų, įtėvių, globėjų, rūpintojų). Pastaruoju aspektu galima išskirti dvi grupes teisinių nagrinėtinų pasekmių:

- 1) teisinės pasekmės, kylančios iš netinkamo vaikų interesų atstovavimo;
- 2) teisinės pasekmės, veikiant vieno sutuoktinio vardu be įgaliojimo ar viršijant suteiktus įgaliojimus bei pažeidžiant atstovaujamojo sutuoktinio interesus.

Pirmuoju atveju nagrinėtinios teisinės pasekmės, susijusios su sandorių pripažinimu negaliojančiais, kai teisėti nepilnamečio vaiko atstovai be išankstinio teismo leidimo sudaro sandorius, numatytus CK 3.188 straipsnio 1 dalyje. Pastarasis draudimas apima: perleisti, įkeisti savo nepilnamečių vaikų turtą ar kitaip suvaržyti teises į jį; savo nepilnamečių vaikų vardu priimti ar atsisakyti priimti palikimą; sudaryti nepilnamečių vaikų turto nuomos sutartį ilgesniam nei penkerių metų terminui; nepilnamečių vaikų vardu sudaryti arbitražinį susitarimą; nepilnamečių vaikų vardu sudaryti paskolos sutartį, jeigu sutarties suma viršija keturių minimalių algų dydį; investuoti nepilnamečių vaikų pinigines lėšas, jeigu jų suma viršija dešimties minimalių mėnesinių algų dydį. Akivaizdu, jog pastarieji sandoriai galėtų ypatingai įtakoti nepilnamečių vaikų turtines teises ir interesus, todėl pažeidus įstatyminių reikalavimą gauti išankstinį teismo leidimą šiems sandoriams, įstatymo leidėjas numato pažeistų vaikų teisių gynimo būdą. CK 3.188 straipsnio 4 dalyje nustatyta, jog pažeidus šį reikalavimą, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu pagal vaiko, vieno iš jo tėvų ar jų įpėdinių ieškinį. Šeimos teisės doktrinos specialistai pastarąją normą vertina ganėtinai kontraversiškai. Pastarųjų nuomone, ši norma yra gana įdomi, kadangi suteikiama pačiam vaikui teisė ginti pažeistas teises. Kaip šios nuomonės pagrindimas pateikiama, jog CK 3.188 straipsnio 1 dalyje nurodyta daugelis sandorių, kurių vaikai arba apskritai negali sudaryti, arba galėtų sudaryti tik rūpintojo sutikimu, todėl abejojama vaiko teise, neturinčio teisės sudaryti tokį sandorį, pareikšti ieškinį teisme dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu, sutinkamai su CPK 38 straipsnio norma, kuri nustato, jog nepilnamečiai nuo 14 metų gali savarankiškai kreiptis į teismą tik dėl tų teisinių santykių, kuriuose jie turi visišką veiksnumą¹⁰¹. Būtų galima pilnai sutikti su pastarąja teisine kritika, tačiau norėtusi atkreipti dėmesį į sekantį aspektą. Nors vadovaujantis teisės aktais, vaiku laikomas asmuo iki 18 metų, išskyrus tam tikras išimtis, tačiau vaiko, kurio teisės pažeistos iki

¹⁰¹ Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 191-192.

šio amžiaus ribos, galėtų būti ginamos ir vėliau, t.y. kai pastarasis sulaukia pilnametystės. Pilnametystė neatima iš subjekto teisės į gynybą, nors teisine prasme jis jau yra praradęs vaiko statusą. Todėl manytina, jog pastaroji norma galėtų būti vertintina, kaip perspektyvinė vaiko teisių gynimo priemonė.

CK 1.92 straipsnyje numatyta, jog jeigu asmens atstovo įgaliojimus apribojo įstatymai ir atstovas šiuos apribojimus viršija, toks sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu pagal atstovaujamojo ieškinį. Pastebėtina, jog nepilnamečių vaikų atstovų įgaliojimus apibrėžia būtent įstatymas, todėl tais atvejais, kai teisėtų atstovų įgaliojimai viršyti, pats atstovaujamas galėtų pareikšti ieškinį teisme dėl sandorio negaliojimo. Pastaroji teisinė nuostata negalėtų būti taikoma atsietai nuo šeimos teisinius santykius ir civilinį procesinį veiksnumą reglamentuojančių normų. Todėl atsižvelgiant į tai, jog vaikas negalėtų šiuo atveju būti ieškovu teisme dėl civilinio procesinio veiksnumo neturėjimo, vaiko teises ir teisėtus interesus galėtų ginti kitas iš tėvų, kuris nesudarė įgaliojimu viršijančio sandorio, arba ginant viešąjį interesą – valstybinė vaiko teisių apsaugos tarnyba arba prokuroras.

Nagrinėjant sutuoktinių netinkamo tarpusavio atstovavimo santykių teises pasekmes, tikslinga išskirti ir keletą esminių momentų:

- 1) teises pasekmes galima sieti su paties įgaliojimo pripažinimu negaliojančiu;
- 2) teises pasekmes sieti sandorių, sudarytų įgaliojimo pagrindu, pripažinimu negaliojančiais.

Labai teisingi yra pažymima Rusijos šeimos teisės doktrinoje, jog šeimos teisiniuose santykiuose gali būti taikomi visi pažeistų teisių gynimo būdai, numatyti bet kuriems kitiems civiliniams teisiniams santykiams¹⁰². CK 1. 138 straipsnyje tarp numatytų civilinių teisių gynimo būdų yra ir teismo teisė, nutraukti ar pakeisti teisinį santykį. Neabejotinai paties įgaliojimo ar jo pagrindu sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiais nutraukia atstovavimo teisinius santykius pirmuoju atveju ir kitus civilinius teisinius santykius pagal sudarytus sandorius (antruoju atveju).

Įgaliojimo pripažinimas negaliojančiu neatsietinas nuo pagrindinės sampratos, jog tai yra vienašalis sandoris, todėl jam taikytini visi sandorių negaliojimo teisiniai pagrindai.

Vadovaujantis CK 1.136 straipsnio 2 dalies nuostata civilinės teisės ir pareigos atsiranda: iš sutarčių ir kitokių sandorių, taip pat, nors įstatymų ir nenumatytų, bet jiems neprieštarujančių sandorių. Sandoriais yra laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ar pareigas (CK 1.63 str. 1 d.). Bet kuris sandoris galioja, esant visoms šioms sąlygoms:

- 1) sandorį sudarantys asmenys turi būti veiksnūs;

¹⁰² Муратова С. А. Семейное право: учебник. - Москва, 2004. С. 64.

- 2) sandorio turinys turi atitikti įstatyme numatytu reikalavimus;
- 3) valios išreiškimas turi atitikti sandorio dalyvių tikrąją valią;
- 4) sandoris turi būti išreikštas įstatyme nustatyta forma.

Atitinkamai įgaliojimo kaip vienašalio sandorio atveju labai svarbu, kad atstovaujамasis (įgaliotojas) išreikštų savo tikrąją valią - siekį įgalioti kitą asmenį veikti jo vardu. Tačiau tai negali būti suprantam abstrakčiai, kaip patvirtinama teismų praktikoje, siekiant ginčyti įgaliotojo valios pažeidimą, būtina, jog įgaliojime būtų aptarta konkreti ne tik paties įgaliojimo paskirtis, bet ir konkretus tikslas, kad įgaliojimo pagrindu gauto tas tikros materialinės vertybės bus panaudotos konkrečiam tikslui, priešingu atveju, pastarąjį įgaliojimą pripažinti negaliojančiu nėra teisinio pagrindo. Šiuo aspektu paminėtina konkretus LAT nagrinėtas teisinis ginčas dėl įgaliojimo pripažinimo negaliojančiu. Ieškovė (sutuoktinė) prašė teismo pripažinti jos išduotą įgaliojimą atsakovui (sutuoktiniui) negaliojančiu, remiantis tuo, jog įgaliojimo pagrindu įkeitus sutuoktinių butą gautas kreditas buvo panaudotas ne pagal paskirtį ir dėl šios priežasties ieškovė teigė, jog įgaliojimą suteikė apgaulės įtakoje. Žemesniųjų instancijų teismai tenkino ieškovės reikalavimą ir pripažino minėtą sandorį negaliojančiu, nes teismo nuomone, ieškovei buvo aiškinamas kitas paskolos gavimo tikslas, negu paskola buvo panaudota, todėl ieškovė buvo apgauta, o toks sandoris, sudarytas apgaulės įtakoje negalioja. Tačiau LAT kasacine tvarka išnagrinėjęs minėtą ginčą, nurodė, jog įgaliotojo suteiktą įgaliotiniui įgalinimų ribos apibrėžiamos įgaliojime, o pastarajame įgaliojime buvo tik bendrai nurodoma, jog įgaliojama įkeisti butą kreditui gauti, todėl Teismo nuomone nėra pagrindo pripažinti šį įgaliojimą negaliojančiu.¹⁰³

Atsižvelgiant į jau aptartą įgaliojimo kaip vienašalio sandorio pripažinimo negaliojančiu teisinę galimybę, galima išskirti keletą esminių CK numatytų teisinių pagrindų, kuriems esant ir įgaliojimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose atveju, įgaliojimas būtų pripažintas negaliojančiu:

- 1) imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujančio sandorio negaliojimas (CK 1.80 str.);
- 2) viešajai tvarkai ir gerai moralei prieštaraujančio sandorio negaliojimas (CK 1.81 str.);
- 3) tariamo sandorio negaliojimas (CK 1.82 str.);
- 4) apsimestinio sandorio negaliojimas (CK 1.83 str.);
- 5) dėl suklydimo sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu (CK 1.90 str.);

¹⁰³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 2 d. nutartis c. b. J.Čigriejienė v. J.L.Čigriejus ir kt., Nr. 3K-3-335/2000, kat. 42.

6) dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo ar realaus grasinimo, taip pat dėl šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi ar dėl susidėjusių sunkių aplinkybių sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu (CK 1.91 str.);

7) įgaliojimus viršijusio atstovo sudaryto sandorio negaliojimas (CK 1.92 str.);

8) sandorio negaliojimas dėl įstatymų reikalaujamos sandorio formos nesilaikymo (CK 1.93 str.) ir pan.

Atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose aspektu labai svarbu išskirti, kurie iš sutuoktiniams suteiktų įgaliojimų turi būti atitinkamo teisinės formos. Pagrindas pripažinti vieno iš sutuoktinių išduotą įgaliojimą negaliojančiu yra ir jo formos neatitikimas įstatymų reikalaujamai. CK 2.138 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog notariškai privalo būti patvirtinti ir šie įgaliojimai: įgaliojimas sudaryti sandorius, kuriems būtina notarinė forma; įgaliojimas, kurį fizinis asmuo duoda nekilnojamajam turtui valdyti, juo naudotis ar disponuoti. Atsižvelgiant į tai, jog CK 3.92 4 dalis reikalauja abiejų sutuoktinių bendro veikimo arba vieno iš jų įgaliojimo disponuojant nekilnojamuoju turtu, akivaizdu, jog pastarasis įgaliojimas privalomai turi būti patvirtintas notariškai.

Pažymėtina, jog aukščiau aptarti paties įgaliojimo pripažinimo negaliojančiu teisiniai aspektai ypatingai reikšmingi ir įgaliojimo pagrindu sudarytų sandorių negaliojimui. Visų pirma, tai lemia pamatinė nuostata, jog iš neteisėto teisėtas neatsiranda. Todėl sandorių sudarytų atstovaujamojo vardu negaliojimas gali būti siejamas arba ne su paties įgaliojimo negaliojimu.

Svarbu pabrėžti, jog paties įgaliojimo teisinis galiojimas nereiškia, jog jo pagrindu sudaryti sandoriai taip pat visada galioja.

Konkrečiai šeiminių teisių santykių atžvilgiu CK 3.96 straipsnio 2 dalyje numatyta, jog sandoriai, kuriems sudaryti buvo būtinas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas arba kurie galėjo būti sudaryti tik abiejų sutuoktinių (CK 3.92 straipsnio 4 dalis), gali būti pripažinti negaliojančiais, nesvarbu, ar kita sandorio šalis yra sąžininga ar nesąžininga, išskyrus atvejus, kai vienas arba abu sutuoktiniai sudarydami sandorį panaudojo apgaulę arba kai jie valstybės registrus tvarkančioms ar kitoms institucijoms ar pareigūnams suteikė neteisingų duomenų. Tokiais atvejais sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tada, jei kita sandorio šalis yra nesąžininga.

Taigi, jei sandoris, kurį sudaryti gali tik abu sutuoktiniai, vadovaujantis CK 3.92 straipsnio 4 dalimi, buvo sudarytas vieno sutuoktinio, neturint kito sutuoktinio įgaliojimo, vadovaujantis CK 3.96 straipsnio 2 dalimi pripažintinas negaliojančiu. Neabejotinai tokia teisinė gynybos priemonė yra skirta saugoti bendrąją šeimos kaip kolektyvo gerovę.

Tačiau be aukščiau nurodytos specialiosios teisinės normos CK nuostatos, reglamentuojančios atstovavimo teisinius santykius nustato ir eilę kitų sandorių negaliojimo pagrindų, pažeidžiant atstovaujamojo teises ar viršijant suteiktus įgaliojimus.

CK 3. 134 straipsnyje įtvirtinti atstovo teisių sudaryti sandorius apribojimai: atstovas atstovaujamojo vardu negali sudaryti sandorių nei su pačiu savimi, nei su tuo asmeniu, kurio atstovas jis tuo metu yra, taip pat su savo sutuoktiniu bei tėvais, vaikais ir kitais artimaisiais giminaičiais. Tokie sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais atstovaujamojo reikalavimu. 1964 m. CK 65 straipsnyje atstovo teisės ribotos mažiau, nes jame buvo nurodyta, kad atstovas negali sudaryti atstovaujamojo vardu sandorių nei su pačiu savimi, nei su kitu asmeniu, kurio atstovas jis tuo pačiu metu yra. Komentuojant dabartinio teisinio reglamentavimo nuostatą, teisės doktrinos specialistai pažymi, jog teismų praktika pripažino, kad atstovaujamojo vardu ne tik su pačiu savimi ar kitu asmeniu, kurio atstovas jis tuo pačiu metu yra, bet ir su savo sutuoktiniu ar savo artimaisiais giminaičiais, nes tokių sandorių sudarymas gali pažeisti atstovaujamojo interesus ir sukelti interesų konfliktą¹⁰⁴. Tačiau galima būtų pailiustruoti ir priešingą pastarajam teiginiui LAT teisme suformuotą išvadą, aiškinant ir taikant 1964 m. CK nuostatas. 2002 m. vasario 27 d. kasacine tvarka buvo išnagrinėtas ginčas dėl sandorių pripažinimo tuo pagrindu, jog atstovas, veikdamas pagal atstovaujamojo įgaliojimo sudarė sandorį su savo sutuoktiniu ir taip perleido atstovaujamajam priklausanti turtą savo sutuoktiniui. Žemesniųjų instancijų teismai, pripažindami šį sandorį negaliojančiu vadovavosi bendrosios jungtinės nuosavybės teisės normomis, ir sandorį pripažino negaliojančiu tuo pagrindu, jog atstovė būdama turto įgijėjo sutuoktinė, perduodama atstovaujamajam priklausiusį turtą savo sutuoktiniui tuo pačiu jį įgijo ir savo nuosavybėn, taip pažeisdamas to meto CK 65 straipsnio nuostatas. Tačiau LAT nurodė, jog sutikti, su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadomis, kad esą pažeistas CK 65 straipsnis, nėra pagrindo. Teismai neturėjo pagrindo CK 65 straipsnio normos aiškinimui plečiamai, t.y. laikant, kad sandorio atstovas negali atstovaujamojo vardu sudaryti su artimais savo giminaičiais.¹⁰⁵

CK 2.134 straipsnio 2 dalyje nustatyta, jog aukščiau aptarti apribojimai netaikomi, kai atstovas veikia kaip atstovas pagal įstatymą. Ši teisinė norma ypatingai reikšminga nagrinėjant nepilnamečių vaikų atstovavimo teisinius santykius. Vadovaujantis pastarąja aptariama teisine išimtimi, pavyzdžiui, tėvas gali sudaryti sandorį savo vaiko vardu su kitu asmeniu, kurio atstovas tėvas yra pagal susitarimą. Toks juridinis sandoris nebūtų laikomas, pažeidžiantis CK 2.134 straipsnio 1 dalyje nustatytus apribojimus ir nebūtų pagrindo jo pripažinti negaliojančiu šiuo pagrindu. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog kalbant apie įstatyminių nepilnamečių vaikų

¹⁰⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 267.

¹⁰⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 27 d. nutartis c. b. J. Baliūnas v. A. Tarvydas ir kt., Nr. 3K-3-347/2002, kat. 15.2.2.8.

atstovavimą, būtina pabrėžti, jog CK trečiosios knygos normos numato ir kitų apribojimų tėvų veiklai, susijusiai su vaikų turtinių teisių atstovavimu. Atitinkamai CK 3.185 – 3.191 straipsniai numato apribojimus tėvams sudaryti sandorius savo vaikų vardu. Kaip jau buvo išskirta šiame darbe, būtina pakartoti, jog bet kurio tisinės nuostatos, taikomos šeimos teisiniams santykiams, negali paneigti specialiųjų teisinių nuostatų taikomų šiems santykiams.

Kitas sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindas yra interesų konfliktas. Kaip nustato CK 2.135 straipsnio 1 dalis, jeigu atstovas, pažeisdamas suteiktas teises, sudaro atstovaujamojo interesams prieštaraujantį sandorį, toks sandoris atstovaujamojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu, jeigu trečiasis asmuo apie tokį interesų konfliktą žinojo ar turėjo žinoti. Pastaroji nuostata atskleidžia pagrindinę atstovo pareigą – veikti atstovaujamojo interesais. O šeimos teisiniuose santykiuose šis principas gali įgauti ir dar platesnę reikšmę, t.y. pareigą veikti kito sutuoktinio ir visos šeimos bei nepilnamečių vaikų interesais. Pažymėtina, jog pastarasis pagrindas įtvirtintas ir Rusijos Civilinio kodekso 179 straipsnyje, numatant, jog atstovo sudaryta sutartis gali būti pripažinta negaliojančia, jeigu ji sudaryta piktavališkai susitarus su kita sutarties šalimi ir prieštarauja atstovaujamojo interesams. Vokietijoje pastarasis principas dar įvardijamas kaip lojalumo principas, kuris reiškia, jog atstovas tuo pat metu negali veikti ir savo, ir atstovaujamojo interesais, t.y. negali sudaryti sandorių su pačiu savimi (apie artimuosius giminaičius Vokietijos Civilinis kodeksas neužsimena).

Sutuoktiniai, siekdami apginti savo pažeistas teises neretai kreipiasi į teismą, prašydami pripažinti atskirus sandorius negaliojančiais remiantis interesų konflikto pagrindu. Tačiau atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog žemesniųjų instancijų teismai šiais atvejais daro nemažai klaidų, nagrinėdami ne sandorio negaliojimo pagrindus, o pripažindami patį įgaliojimą negaliojančiu. LAT kasacine tvarka išnagrinėjęs vieną iš tokio pobūdžio bylų nurodė, jog tuo atveju, kai įgaliojimas yra teisėtas ir nėra jokių teisinių pagrindų jį pripažinti negaliojančiu sandorių neteisėtumą reikia kildinti iš teisėtai išduoto įgaliojimo pagrindu atliktų veiksmų įvertinimo jų atlikimo įgaliojotojo interesams aspektu, todėl turi būti vertintinas tik tas faktas, ar ginčijami sandoriai buvo sudaryti atstovaujamojo interesais.¹⁰⁶

Atkreiptinas dėmesys, jog teismų praktika patvirtina ir tai, jog sandorių sudarymas atstovaujamojo vardu su artimaisiais giminaičiais taip pat pripažįstamas kaip interesų konfliktas.¹⁰⁷ Todėl visiškai pagrįstai galima daryti išvadą, jog ribojimas sudaryti sandorius su savo artimaisiais giminaičiais gali būti tiek savarankiškas, tiek kompleksinės sudėties juridinis pagrindas, leidžiantis atstovaujamojam ginti savo pažeistas teises teisme.

¹⁰⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 20 d. nutartis c. b. A. Balsys v. V. Balsienė ir kt., Nr. 3K-3-347/2005, kat. 21.4.1.1; 21.4.3; 75.8; 121.20.

¹⁰⁷ LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 27 d. nutartis c. b. P. Simanovič v. D. Samanavičienė, Nr. 3K-3-721/1999, kat. 42.

CK 2.136 straipsnio 1 dalyje įtvirtinama nuostata, jog sandoris, kurį kito asmens vardu sudaro neturintis teisės sudaryti sandorį asmuo arba asmuo, viršydamas suteiktas teises, sukuria, pakeičia ir panaikina teises bei pareigas atstovaujama jam tik tuo atveju, kai atstovaujamasis po to pritaria visam šiam sandoriui arba viršijančiai teises jo daliai. Taikant sistemiskai šią nuostatą su jau nagrinėtomis šeimos teisinius santykius reglamentuojančiomis normomis būtina pastebėti, jog įstatymo leidėjas šeimos nariams leidžia patvirtinti tik tuos sandorius, kurie turėjo būti sudaryti su kito sutuoktinio sutikimo. Sandoriai, sudaromi dėl bendrosios jungtinės nuosavybės, kai sutuoktiniai privalo veikti kartu, vėliau patvirtinti būti negali. Todėl ši nurodyta norma, daugiau taikytina, šeiminiams atstovavimo santykiams, kada vienas sutuoktinis įgalioja kitą sutuoktinį veikti jo vardu tvarkant pirmojo asmeninę nuosavybę. Šiais atvejais pirmasis iš jų turi teisę vadovaudamasis CK 2.133 straipsnio nuostatomis pripažinti atskirą sandorį arba vadovaujantis CK 1.92 straipsnio numatyta galimybe reikalauti jį pripažinti negaliojančiu.

Apskritai, išskiriant veikimą kito asmens vardu be įgaliojimo ar viršijant suteiktus įgaliojimus galima pažymėti, kad be įgaliojimo negali būti atstovavimo teisinių santykių, todėl bet kokių sandorių sudarymas kito asmens vardu negali sukelti pastarajam ir jokių teisinių pasekmių.

IŠVADOS

1. Atlikta atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose analizė leidžia sistemiškai apibrėžti atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose sąvoką, t.y. atstovavimas šeiminiuose teisiniuose santykiuose suprantamas kaip tarp atstovo (vieno iš sutuoktinių ar vaiko įstatyminių atstovų) ir atstovaujamojo (kito sutuoktinio ar nepilnamečio vaiko, įvaikio, globotinio (rūpintojo)) atsirandantis civilinis teisinis santykis, kurio pagrindu atstovas, išreikšdamas atstovaujamojo valią, atskleiddamas atstovavimo faktą ir neviršydamas jam įgaliojimu ar įstatymu suteiktų teisių, taip pat veikdamas šeimos interesais, vadovaudamasis nepilnamečių vaikų teisių ir interesų apsaugos principu, sudaro sandorius, sukuriančius, pakeičiančius ir panaikinančius atstovaujamojo civilines teises ir pareigas.

2. Lietuvos šeimos teisėje sutikimas sudaryti atskirus sandorius, išreikštas kito sutuoktinio konkludentiniais veiksmais, raštu ar žodžiu ar veikiant teisinės prezumpcijos dėl sutikimo ribose, nereiškia įgaliojimo veikti sutinkančiojo vardu, juridiskai tai tik leidžia pagrįstai teigti, jog nėra kito sutuoktinio prieštaravimo atliekamam veiksmui, todėl negali būti traktuotinas kaip sukuriantis atstovavimo santykius, nes, priešingu atveju, būtų paneigta veikimo kito asmens vardu doktrina.

3. Šeiminių teisinių santykių subjektai, sukurdami tarpusavio atstovavimo šeiminius teisinius santykius, negali sukurti vien tik formalių atstovavimo santykių, o, siekiant nepažeisti teisinio reglamentavimo nuostatų, privalo veikti šeimos interesais ir saugoti nepilnamečių vaikų teises ir teisėtus interesus.

4. Vaikų turto atskirumo doktrina, vaiko kaip savarankiško šeimos teisinių santykių subjekto samprata, reiškia, jog vaikai neturi nuosavybės teisės į tėvų turtą, o tėvai – į vaikų, todėl teisėti vaikų atstovai atstovaudami vaiko turtinius interesus privalo veikti išimtinai vaiko interesais, teismine tvarka atlikti vadinamąją institucinę apsaugą atskiro turto atžvilgiu ir, esant būtinybei, įvertinti faktą, jog vaikų poreikiai nėra atskiriami nuo bendrų šeimos poreikių.

5. Bendrosios jungtinės sutuoktinių nuosavybės, kuria yra nekilnojamasis turtas valdymas, naudojimas ir disponavimas juo yra išskirtinė sritis, kurioje santuoką sudarę asmenys veikia bendrai. Ir tik įgaliojimas, kaip atstovavimo santykius sukuriantis vienašalis sandoris gali suteikti galimybę veikti vienam sutuoktiniui abiejų vardu ir šeimos interesais.

6. Teisminė sandorių kontrolė, disponuojant šeimos teisinį režimą turinčiu turtu ar suvaržant į jį teises, reikalaujama tik santuokoje gimusių vaikų atžvilgiu, paneigia nesantuokinių vaikų teisių ir teisėtų interesų lygiateisiškumo principą, todėl įstatymo leidėjas, liberalizuodamas partnerystės pagrindu gyvenančių asmenų turtinių santykių reglamentavimą, turėtų lygiaverčiai numatyti ir tokių vaikų turtinių interesų apsaugą, siekiant tinkamai įgyvendinti valstybės prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus. CK trečiosios knygos nuostatose turėtų atsirasti pareiga

ir sugyventiniams, turintiems nepilnamečių vaikų, gauti išankstinį teismo leidimą, disponuoti bendrai naudojamu turtu.

7. Vadovaujantis materialinės teisės normomis, paties vaiko teisė reikalauti sandorį, sudarytą pažeidžiant CK 3. 188 straipsnio nuostatas, pripažinti negaliojančiu turėtų būti tiesiogiai suderinta su CPK nuostatomis, reglamentuojančiomis civilinį procesinį veiksnumą.

8 Įgaliojimas veikti vienu sutuoktinio vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis kiekvieno iš jų asmeninės nuosavybės atžvilgiu negali būti suprantama kaip absoliuti teisė, nes atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose specifika lemia ir įstatymo leidėjo įpareigojimą, ginant viešąjį interesą – vaikų teises ir interesus, šeimos turto režimui priskirto asmeninio turto suvaržymui ar disponavimui juo praeiti teisminę kontrolę – turint nepilnamečių vaikų, gauti teismo leidimą.

9. Pažeistų atstovaujamojo teisių gynimas teismuose patvirtina, jog žemesniųjų instancijų teismai ne visada teisingai parenka pažeistų teisių gynimo būdą ar materialinį teisinį pagrindą. Negali būti tapatinami paties įgaliojimo negaliojimo pagrindai ir sudarytų sandorių negaliojimo pagrindai. Atstovavimo pagrindu sudarytų sandorių pripažinimas negaliojančiais gali būti kildinamas ir iš paties įgaliojimo negaliojimo, tačiau lygiaverčiai ir iš atstovaujamojo interesų pažeidimo. Paties įgaliojimo teisėtumas, nereiškia, jog nebuvo pažeistos kitos atstovavimo teisinių santykių nuostatos, nustatančios atstovo veiklos pagrindus ir ribas.

10. Viešasis šeimos teisinių santykių reglamentavimo interesas nulemia ir papildomus reikalavimus atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose subjektams. Įstatymo leidėjo Lietuvoje tikslas apsaugoti šeimos, kaip svarbios visuomenės ląstelės, interesą proporcingai siekiamiems tikslams nustato papildomus atstovo veiklos principus, teises bei pareigas.

11. Atstovavimo šeiminiams teisiniams santykiams bendrosios atstovavimą reglamentuojančios CK nuostatos gali būti taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja specialiosioms šeimos teisės normoms, nors įstatymo leidėjas tiesiogiai nenustato galimybės ginti pažeistas šeimos, kaip socialinio viseto, teises, pripažįstant vieną ar kitą sandorį negaliojančiu, remiantis vien tik bendruoju šeimos interesu.

LITERATŪRA

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija// Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014; 2006, Nr. 48-170.
2. Jungtinių Tautų vaiko teisių apaugos konvencija//Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.
3. Europos konvencija „Dėl nesantuokinių vaikų teisinio statuso“//Valstybės žinios, 1997, Nr. 60-1404.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas// Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495.
5. Santuokos ir Šeimos kodeksas// Valstybės žinios, 1969 07 30, Nr. 21-186.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas// Valstybės žinios, 2005, Nr. 18-574.
7. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas//Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807.
8. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas// Valstybės žinios, 2000 11 29, Nr. 102-3214.
9. Lietuvos Respublikos specialiojo ugdymo įstatymas// Valstybės žinios, 1998 12 31, Nr. 115-3228.
10. Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas// Valstybės žinios, 2004 07 24, Nr. 115-4284.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko globos organizavimo nuostatų patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2003, Nr. 84-3836.
12. The German Civil code //
13. Семейный кодекс Российской Федерации// [### *Specialioji literatūra:*](http://209.85.129.104/search?q=cache:LfNK4-g2me8J:www.garweb.ru/PROJECT/LAW/doc; prisijungimo laikas: 2006 m. birželio 5 d.</div><div data-bbox=)

1. Andriulis V. Lietuvos statutų (1529, 1566,1588) šeimos teisė. – Vilnius: TIC, 2003.
2. Civilinė teisė. - Kaunas: Vijusta, 1997.

3. Čivilytė – Gylienė V. Trumpas šeimos teisės vadovas. – Vilnius: Eugrimas, 2006.
4. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijos leidybos institutas, 2000.
5. Kudinavičiūtė-Michailovienė I. Šeimos santykių kūrimo teisinis reglamentavimas Lietuvoje: daktaro dis.soc. mokslai (01S) Mykolo Romerio universitetas Vilnius, 2006.
6. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė. I tomas. – Vilnius: Justitia, 2003.
7. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. – Vilnius: Justitia, 2002.
8. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. – Vilnius: Justitia, 2002.
9. Lipeika K. Santuokos ir šeimos kodekso projektas: naujovės ir principinės nuostatos//Teisės problemos, 1996, Nr. 1. P. 23-35.
10. Mackevičius R. Lietuvos Respublikos įstatymų vartojamų sąvokų žodynas. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2000.
11. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. – Vilnius: Justitia, 1996.
12. Navaitis G. Psichoterapinis aspektas. – Vilnius: Tyto Alba, 1999.
13. Sagatys G. Vaiko teisė į šeimos ryšius: Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos įgyvendinimas Lietuvoje. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006.
14. Stanislovaitis R. Komercinė teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2005.
15. Stripeikienė J. Vaiko, kaip savarankiško teisės subjekto, problema// Jurisprudencija, 2003, t. 42 (34). P. 12-17.
16. Vaišvila. A. Teisės teorija: vadovėlis. – Vilnius: Justitia, 2000.
17. Vitkevičius P. S. Šeimos narių turtiniai teisiniai santykiai. – Vilnius: Justitia, 2006.
18. Vitkevičius P. S. Šeimos turto teisinis režimas ir teisinė šeimos turto apsauga//Justitia, 2004 m. Nr. 4(52). P. 30-39.
19. Žalėnienė I. Atstovavimas civiliniame procese: (teoriniai ir praktiniai aspektai): daktaro dis.soc. mokslai: teisė (01S) Mykolo Romerio universitetas Vilnius, 2006.
20. Family law and family values. – Oxford and Portland, Oregon, 2005.
21. Family law in Europe. Second edition. – Butterworths, LexisNexis, 2002.
22. Gottwald P., Schwab D., Butter E. Family and succession law in Germany. – Hague-London-Boston: Kluwer law international, 2001.

23. John de Witt Gregory, Peter N. Swisha, Sheryl L. Wolf. Understanding family law. Secon edition. – Denver, 2001.
24. Антольская М. В. Семейное право. – Москва: Юристь, 2001.
25. Гражданское и торговое право зарубежных стран. Учебное пособие. – Москва, 2004.
26. Гражданское право. Часть первое. – Москва: Юристь, 1997.
27. Игнатенко А., Скрыпников Н. Брачный договор. Законный режим имущества супругов. – Москва, 1997.
28. Иофе О. С. Советское гражданское право. Т. 3. Ленинград: Изд-во Ленинградского ун-та, 1965.
29. Муратова С. А. Семейное право: учебник. - Москва, 2004.
30. Пчелинцева Л. М.. Комментарий к Семейному кодексу Российской Федерации. 3-е издание. – Москва, 2004.
31. Пчелинцева Л. М.. Семейное право России. Учебник для вузов– Москва, 2000.

Teismų praktika:

1. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. spalio 27 d. nutartis c. b. P. Simanovič v. D. Samanavičienė, Nr. 3K-3-721/1999, kat. 42.
2. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 2 d. nutartis c. b. J.Čigriejienė v. J.L.Čigriejus ir kt., Nr. 3K-3-335/2000, kat. 42.
3. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. gegužės 8 d. nutartis c. b. A.Rimkevičius v. R.Rimkevičienė ir kt., Nr. 3K-3-509/2000, kat. 42.
4. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. lapkričio 15 d. nutartis c. b. J. Celešienė v. A. Celešius ir kt , Nr. 3K-3-1202/2000, kat. 42.
5. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. sausio 29 d. nutartis c. b. V. Šeškaškas v. Z. Lengvelienė ir kt., Nr. 3K-3-105/2001, kat. 71.3, 71.4.
6. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis c. b. J.Barinova v. I.Bobrovskaja, Nr. 3K-3-883/2002, kat. 27.5; 72.1; 15.2; 1.2.
7. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 27 d. nutartis c. b. J. Baliūnas v. A. Tarvydas ir kt., Nr. 3K-3-347/2002, kat. 15.2.2.8.
8. LAT CBS teisėjų kolegijos 2003 m. balandžio 2 d. nutartis c. b. J. Romaš v. S. Romaš, Nr. 3K-3-449/2003, kat. 69.5.1; 69.7.

9. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. G. J. Bagdonas v. P.Bijanskienė, Nr. 3K-3-425/2004, kat. 15.2.2.3.; 22.1.; 22.2.; 94.1.; 94.2.
10. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c. b. I. Zamara v. S. Zamara ir kt. Nr. 3K-3-489/2003, kat. 15.2.1.1; 25.6.2; 69.7; 115.
11. LAT CBS teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 19 d. nutartis c. b. O. Gliožerienė ir M. Tuminauskienė v. V. Gliožeris, Nr. 3K-3-48/2004, kat. 22.1, 40.6.
12. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 20 d. nutartis c. b. A. Balsys v. V. Balsienė ir kt., Nr. 3K-3-347/2005, kat. 21.4.1.1; 21.4.3; 75.8; 121.20.
13. LAT CBS teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 30 d. nutartis c. b. A. Rakauskas v. V. Pelėdaitė ir kt., Nr. 3K-3-217/2005, kat. 28.2; 21.4.2.8; 91.6.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimo patvirtinta apžvalga „Dėl įsta ty mų tai ky mo teis mų prak ti ko je, nu sta tant ne pil na me čių vai kų gy ve na mą ją vie tą, tė vams gy ve nant sky rium“.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas Nr. 35 Dėl įsta ty mų tai ky mo teis mų prak ti ko je, nu sta tant ne pil na me čių vai kų gy ve na mą ją vie tą, tė vams gy ve nant sky rium.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2003 m. birželio 20 d. nutarimas nr. 41 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant bylas dėl teismo leidimų išdavimo pagal Civilinio proceso kodekso XXXIX skyriaus taisykles .
17. Teismų praktika. 2002, Nr. 19, p. 192.

Internetinė nuoroda:

1. http://www.notaires.fr/notaires/notaires.nsf/V_TC_PUB/SMSD-5WFF35.

SANTRAUKA

Atstovavimo šeiminiuose santykiuose teisiniai santykiai pasižymi tam tikra specifika ir ypatumais, kurie sisteminės analizės būdu atskleidžiami darbe. Atstovavimas šeiminiuose teisiniuose santykiuose Lietuvoje reglamentuojamas tiek bendrosiomis CK nuostatomis, tiek teisinėmis normomis, skirtomis, reglamentuoti šeimos teisinius santykius.

Atskirai darbe analizuojama atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykiuose specifika ir ypatumai, skirtumai nuo kitų atstovavimo rūšių, šių santykių šalių teisės ir pareigos bei pagrindiniai veiklos principai. Aptariamos atstovavimo šeiminiuose teisiniuose santykių rūšys bei netinkamo atstovavimo teisinės pasekmės. Lyginamuoju aspektu analizuojami skirtingų užsienio valstybių sutuoktinių turto režimai, kiek jie reikšmingi šiems atstovavimo santykiams. Pateikiami tiek bendrieji atstovo veiklos ribojimo teisiniai reikalavimai, tiek papildomi reikalavimai, atsirandantys atstovaujant šeiminių teisinių santykių subjektus. Analizuojami atstovavimo santykių pagrindai pagal Lietuvos ir kai kurių užsienio valstybių teisę.

Nurodomos išimtys iš bendrojo civilinio atstovavimo santykių, kurios reikšmingos šeiminiuose atstovavimo santykiuose, tokiu būdu išskiriant šių santykių reikšmingumą bei beveik nepastebimą takoskyrą tarp asmeninių ir turtinių santykių.

SUMMARY

Representation in the familial legal relationships is characterized with some specifics and peculiarities, which are exhibiting in this work by systematic analyzes method. Representation in the familial legal relationships in Lithuania is regulated by Lithuanian civil code's ordinary provisions and also with the provisions committed for the family's legal relations.

Separated in the work are analyzing specifics and peculiarities of representation in the familial legal relationships, also differences between others representations types, representation's sides rights and duties and the primes principals of theirs activities. In this work are dispute types of representation in the familial legal relationships and subsequences of ineligible representation. With the comparative analysis are analyzing different regimes of spouses property in the some foreign countries, taking account, how much it's important for these relations. Therefore in this work are tender and the ordinary representation's activity's restraints, and also complimentary requirements for the representation of familial members. Work analyzes grounds of the representation in the Lithuania and in the some foreign countries.

Work also point exceptions from the ordinary representation's relationships, which are important for the representation in the familial legal relationships, on this way separating the importance of these relations and almost invisible distinction between the personally and property relationships.